

»Mladi za napredek Maribora 2013«
30. srečanje

STARŠE V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE

PODROČJE: ZGODOVINA

RAZISKOVALNA NALOGA

αεϛ | KÜ ò P ò Á Ò Ü ≠ αε

T ^} ϛ | K Š α V α Ú α È V α È Æ Š Ò U P ò α Á Ò Ó Q

≠ [α K Ü X α Z Ó Q P α Z α R Á T α È Ó U Ü

FEBRUAR 2013

»Mladi za napredek Maribora 2013«
30. srečanje

STARŠE V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE

PODROČJE: ZGODOVINA
RAZISKOVALNA NALOGA

PROSTOR ZA NALEPKO

FEBRUAR 2013

KAZALO

SEZNAM SLIKOVNEGA GRADIVA	2
SEZNAM TABEL, GRAFIKONOV IN PREGLEDNIC.....	4
POVZETEK.....	5
ZAHVALA.....	6
1 OBSEG DELA	7
2 UVOD	8
3 RAZKOSANJE SLOVENIJE IN UKREPI OKUPATORSKE VOJSKE.....	11
4 DOGAJANJE V KRAJIH OBČINE STARŠE V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE.....	15
4.1 ROŠNJA	16
4.2 LOKA	17
4.3 TRNIČE	17
4.4 MARJETA NA DRAVSKEM POLJU	18
4.5 STARŠE.....	20
4.6 PREPOLJE	22
4.7 ZLATOLIČJE.....	25
6 ŠOLSTVO IN OTROŠKO VARSTVO V STARŠAH MED DRUGO SVETOVNO VOJNO 32	
7 IZSELJEVANJE ZAVEDNIH SLOVENCEV.....	36
8 ŽIVLJENJE V TABORIŠČU WETZELSDORFU PRI GRADCU.....	46
9 MOBILIZACIJA V NEMŠKO VOJSKO	49
10 NAPAD NA OROŽNIŠKO POSTAJO V STARŠAH.....	53
11 NARODNOOSVOBODILNOGIBANJE V STARŠAH	57
12 SPOMINSKA POT	59
13 DRUŽBENA ODGOVORNOST.....	65
14 ANKETNI VPRAŠALNIK ZA OSNOVNOŠOLCE	66
15 ANKETNI VPRAŠALNIK ZA SREDNJEŠOLCE.....	71
16 ZAKLJUČEK.....	77
17 VIRI IN LITERATURA.....	79
18 PRILOGE	81

SEZNAM SLIKOVNEGA GRADIVA

Slika 1: Demonstracije proti pristopu k trojnemu paktu v Ljubljani.....	11
Slika 2: Razkosanje Slovenije (Dolenc, 2009, str. 166).....	13
Slika 3: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Rošnje (foto avtor naloge).....	17
Slika 4: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Marjete na Dravskem polju (foto avtor naloge).....	20
Slika 5: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Starš (foto avtor naloge).....	22
Slika 6: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Prepolj (foto avtor naloge).....	25
Slika 7: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Zlatoličja (foto avtor naloge).....	29
Slika 8: Graščina v Staršah danes (foto avtor naloge).....	31
Slika 9: Šola v Staršah (arhiv Osnovne šole Starše).....	32
Slika 10: Intervju z gospodom Francem Golobom (foto Majda Geršak).....	33
Slika 11: Nemški matematični učbenik (učbenik je last gospoda Maksa Ekarta).....	34
Slika 12: Nemški matematični učbenik (učbenik je last gospoda Maksa Ekarta).....	34
Slika 13: Nemški matematični učbenik (učbenik je last gospoda Maksa Ekarta).....	34
Slika 14: Nemški vrtec v Staršah (fotografije so last gospoda Draga Koserja).....	35
Slika 15: Notranjost nemškega vrtca (fotografije so last gospoda Draga Koserja).....	35
Slika 17: Izseljeni učitelj Franc Jarc z družino in župnik Franc Polak.....	36
Slika 18: Gornji Milanovac (Roš, 1967, str. 126).....	39
Slika 19: Hiša v Breznu, v kateri so živeli Kirbiševi v izgnanstvu (fotografija je last Antona Kirbiša).....	40
Slika 20: Anton Kirbiš (na desni) na poti v šolo decembra 1943 (fotografija je last Antona Kirbiša).....	41
Slika 21: Oče Antona Kirbiša (fotografija je last Antona Kirbiša).....	42
Slika 22: Odpustnica Ivana Kirbiš iz taborišča (dokument je last Antona Kirbiša).....	43
Slika 23: Družina Kirbiševih po vrnitvi iz izgnanstva leta 1945 (fotografija je last Antona Kirbiša).....	44
Slika 24: Dopisnica vlaka bratstva in enotnosti (dopisnica je last Antona Kirbiša).....	45
Slika 25: Gospa Ivanka Horvat (Glasilo občine Starše, Klep, 2006, str. 40).....	46
Slika 26: Intervju z gospo Ivanko Horvat (foto Majda Geršak).....	47
Slika 27: Listina s seznamom dezertarjev in ukrepi proti njihovim svojcem (Glasilo občine Starše, Selinšek, 2003, str. 16).....	49
Slika 28: Franc Kac v nemški uniformi.....	50
Slika 29: Poziv vodje krajevne skupine Štajerske domovinske zveze Zlatoličje dezertarjem (gradivo hrani arhiv Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru).....	52
Slika 30: Razglas o streljanju talcev v Staršah 14. decembra 1944 (gradivo hrani arhiv Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru v zbirki plakatov o streljanju talcev).....	53
Slika 31: Izkop ustreljenih talcev po vojni.....	54

Slika 32: Pradedek ob odkritju spomenika padlim talcem	55
Slika 33: Sprevod ljudi k spomeniku padlim talcem	55
Slika 34: Spomenik talcem ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)	56
Slika 35: Napis na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge).....	56
Slika 36: Imena padlih talcev na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge).....	56
Slika 37: Golobova družina pred kapelo v Zlatoličju	57
Slika 38: Anton Golob	58
Slika 39: Plošča na spomeniku žrtvam prve svetovne naloge (foto avtor naloge)	61
Slika 40: Spomenik žrtvam prve svetovne vojne pred cerkvijo (foto avtor naloge).....	61
Slika 41: Spomenik žrtvam druge svetovne vojne pred osnovno šolo Starše	61
Slika 42: Spominsko obeležje ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)	62
Slika 43: Napis na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge).....	62
Slika 44: Imena ustreljenih talcev na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge).....	62
Slika 45: Prvotno spominsko obeležje danes (foto avtor naloge)	63
Slika 46: Prvotno spominsko obeležje danes (foto avtor naloge)	63
Slika 47: Prvotno spominsko obeležje danes (foto avtor naloge)	63
Slika 48: Prikaz celotne spominske poti (vir: https://maps.google.si/maps?hl=sl&tab=wl , 16.1.2013).....	64
Slika 49: Prikaz točnih mest, točk (1. In 2.) spominske poti (vir: https://maps.google.si/maps?hl=sl&tab=wl , 16.1.2013)	64
Slika 50: Prikaz točnih mest, točk (3. in 4.)spominske poti (vir: https://maps.google.si/maps?hl=sl&tab=wl , 16.1.2013)	64

SEZNAM TABEL, GRAFIKONOV IN PREGLEDNIC

Tabela in grafikon 1: »V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu?«	59
Tabela in grafikon 2: »Koliko spomenikov stoji v/ob prepoljskem gozdu?«	60
Tabela in grafikon 3: Število anketiranih učencev.....	66
Tabela in grafikon 4: »Leta 1941 so si okupatorji razdelili slovensko ozemlje. Kateri okupator je zasedel območje občine Starš?«	67
Tabela in grafikon 5: »Kakšne ukrepe je začeli izvajati okupator po zasedbi ozemlja?«	68
Tabela in grafikon 6: »Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski?«.....	69
Tabela in grafikon 7: »V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu?«	70
Tabela in grafikon 8: Število anketiranih dijakov.....	71
Tabela in grafikon 9: »Katerega leta je okupator zasedel slovensko ozemlje?«	72
Tabela in grafikon 10: »Kateri okupator je zasedel območje občine Starše?«	73
Tabela in grafikon 11: »Kakšne ukrepe je začel izvajati okupator po zasedbi ozemlja?«	74
Tabela in grafikon 12: »Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski?«.....	75
Preglednica 1: Nemška krajevna imena leta 1941 in 1943.....	15

POVZETEK

Za raziskovalno nalogo z naslovom »Starše v času druge svetovne vojne« sem se odločil, ker me to zgodovinsko obdobje, ki mu posvetim veliko prostega čas, zanima.

Da bi o tej temi izvedel čim več, sem se odpravil v različne knjižnice, kjer sem pregledal razpoložljivo literaturo. Po prebrani literaturi sem opravil podrobno analizo za večino krajev občine Starše, opisal dogodke med drugo svetovno vojno, zapisal imena žrtev v posameznem kraju in priložil slike spomenika žrtvam druge svetovne vojne, ki danes priča o teh dogodkih. Obiskal sem občane, saj so me zanimali njihovi spomini na ta čas in ali poznajo spominska obeležja druge svetovne vojne v občini. Ugotovil sem, da jih ne poznajo dovolj, zato sem spomenike povezal v spominsko pot, ki sem jo poimenoval "Spomin na eno žrtev, spomin na milijone žrtve". Predsednica OO ZB za vrednote NOB v Staršah me je povezala z gospodom Antonom Kirbišem, ki mi je pripovedoval o izgonu njegove družine v Srbijo in z gospodom Francem Golobom, ki mi je povedal veliko o življenju v Zlatoličju med vojno. Odšel sem h gospodu župniku, kjer sem pregledal mrliško knjigo in izpisal žrtve vojne. Nalogi sem dodal še kopijo razglasa o streljanju talcev v Staršah in poziv mobilizirancem v nemško vojsko iz Zlatoličja, ki ju hrani Muzej narodne osvoboditve Maribor in dovoljuje objavo.

Opravil sem anketo med dijaki srednje šole in ugotovil, da premalo poznajo čas druge svetovne vojne. Zato jim bom svojo raziskovalno nalogo predstavil ter jih seznanil z najpomembnejšimi dogodki in spominskimi obeležji v občini Starše.

Žrtve vojne naj nam bodo vedno v opomin, da se vojna morija ne sme nikoli več zgoditi.

Ključne besede: druga svetovna vojna, Starše, izgnanci, mobiliziranci, taboriščniki, orožniška postaja, spominska pot, Golob

ZAHVALA

Avtor naloge se iskreno zahvaljujem
predsednici OO ZB za vrednote NOB v Staršah za pomoč in fotografije,
gospodoma, ki sta mi s svojim pričevanjem približala čas druge svetovne vojne,
gospe iz arhiva Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru za gradivo in nasvete,
gospodu iz občine za fotografije nemškega vrtca,
gospodu župniku za vpogled v krstno in mrliško knjigo ter
gospodu, ki mi je pridobil Zbornik Občine Kidričevo.
Posebno se zahvaljujem gospe lektorici za lektoriranje.
Največjo zahvalo namenjam svojim mentoricama,
ki imata največ zaslug, da mi je uspelo.
Raziskovalno nalogo posvečam njima in svoji družini.

1 OBSEG DELA

Raziskovalna naloga z naslovom »Starše v času druge svetovne vojne« obsega 84 strani.

Raziskovalna naloga vsebuje vsebinsko zaokroženo tematiko, dva anketna vprašalnika in njuno analizo ter dve zgoščenci, na katerih so pričevanja preživelih druge svetovne vojne. V prilogah je dodana zloženska spominske poti. Slikovno gradivo med besedilom se navezuje na posamezno temo.

Naloga je zbrana v eni mapi.

2 UVOD

2.1 Opredelitev problema

Gospodarska kriza, ki je zajela svet v dvajsetih letih 20. stoletja je omogočila vzpon nacizma in fašizma v Nemčiji ter Italiji. Ljudje, ki še niso pozabili dogodkov prve svetovne vojne, si ponovne vojne niso želeli. Nemške čete so kljub temu 1. septembra 1939 z napadom na Poljsko začele novo vojno, ki je trajala vse do leta 1945. Dogodki tega časa niso zaobšli moje občine.

Pred dvema letoma, ko sem moral v devetem razredu napisati, kaj se je dogajalo v času druge svetovne vojne v moji občini, sem ugotovil, da o tem ni veliko zapisanega in da je tema še neobdelana. Začel sem pregledovati literature in različne vire ter napisal prvo raziskovalno nalogo o tej temi.

Ker sem odkrival vedno nove vire, s katerimi bi lahko dopolnil svojo nalogo, sem se odločil, da bom čas druge svetovne vojne ponovno in veliko bolj poglobljeno raziskal.

2.2 Namen in cilj raziskovalne naloge

Za raziskovalno nalogo z naslovom Starše v času druge svetovne vojne sem se odločil, ker me to zgodovinsko obdobje, s katerim se veliko ukvarjam tudi v svojem prostem času, še posebej zanima.

Glavni namen moje naloge je, da dogajanje med drugo svetovno vojno v naši občini natančno raziščem in v celoti obdelam, s ciljem, da ljudje, zlasti mladi, spoznajo grozote vojne, ki se ne smejo nikoli več ponoviti.

2.3 Opredelitev hipotez

V raziskovalni nalogi bom poskušal potrditi naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Velika večina dijakov ne ve, kateri okupator je zasedel območje občine Starše.

Hipoteza 2: Dijaki poznajo ukrepe, ki jih je okupator začel izvajati po zasedbi slovenskega ozemlja.

Hipoteza 3: Dijaki vedo, kakšne akcije so uporniki v Staršah izvajali proti okupatorski vojski.

2.4 Potek raziskovanja

Svoje poznavanje druge svetovne vojne bom nadgraditi z dodatno literaturo, ki jo bom poiskal v različnih knjižnicah. Po prebrani literaturi bom opisal vse dogodke, žrtve in posledice, ki jih je druga svetovna vojna pustila na tem območju. Odpravil se bom v osnovno in srednjo šolo, da s pomočjo ankete ugotovim, kako učenci in dijaki poznajo ta čas. Obiskal bom nekaj starejših občanov, saj me zanima, kako se spominjajo druge svetovne vojne in ali poznajo spominska obeležja v naši občini. Gospoda župnika bom prosil za vpogled v mrliško knjigo tega obdobja. Predsednica OO ZB za vrednote NOB v Staršah pa me bo povezala z njihovimi člani, ki mi bodo orisali ta čas. Ponovno se bom odpravil v arhiv Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru, kjer hranijo originalni razglas o streljanju talcev v Staršah ter poziv mobilizirancem v nemško vojsko iz Zlatoličja ter jih prosil za objavo teh dokumentov. Pregledal bom še ostalo gradivo, ki ga hranijo. Zbrane podatke bom uredil, analiziral in podal svoj zaključek.

V raziskovalni nalogi bom uporabil naslednje metode dela:

- metodo kompilacije – z njo bom na osnovi prebrane strokovne literature povzel določena spoznanja za obrazložitev in ponazoritev dejstev, navedenih v nalogi,
- metodo anketiranja - za podkrepitev določenih ugotovitev, ki jih bom navedel, bom opravil anketo. Anketo bom opravil v srednji šoli in v občini, kjer bom skušal ugotoviti, ali ljudje poznajo spomenike druge svetovne vojne v Staršah. Izsledke

ankete bom vključil v nalogo v empiričnem delu, kjer bom poskušal potrditi dane hipoteze,

- metodo opazovanja - ob opazovanju obeležij druge svetovne vojne v mojem kraju sem prišel do zamisli o spominski poti za osnovnošolce v devetem razredu,
- statistične obdelave - večino informacij, pridobljenih z anketo, bom statistično obdelal in podatke analiziral,
- metodo poglobljenega intervjuja - z nekaterimi še živečimi pričami dogodkov bom z intervjujem skušal pridobljene podatke potrditi in dodati nove,
- metodo deskripcije,
- metoda komparacije - primerjal bom poznavanje obravnavanega obdobja med osnovnošolci in srednješolci,
- zgodovinsko metodo,
- metodo analize in sinteze - da bi bila podana dejstva podkrepljena s praktičnimi primeri, bom v nalogi uporabljal tako deskriptivni kot analitični pristop.

3 RAZKOSANJE SLOVENIJE IN UKREPI OKUPATORSKE VOJSKE

Pomladi leta 1941 so Jugoslavijo z vseh strani ogrožale države podpisnice trojnega pakta, razen sosednje Grčije, zato je 25. marca 1941 jugoslovanska vlada pristopila k trojnemu paktu. Kmalu za tem so izbruhnile demonstracije proti tej odločitvi. Največje so bile v Beogradu, potekale pa so tudi v Ljubljani. Izveden je bil državni udar in oblast je prevzel general Dušan Simović, ki je na prestol postavil Petra II. Vendar pa nova vlada ni prekinila zavezništva z Nemčijo.

Slika 1: Demonstracije proti pristopu k trojnemu paktu v Ljubljani

(Dolenc, 2009, str. 166)

Vojaški napad na Jugoslavijo se je pričel v nedeljo, 6. aprila 1941, ko so nemška letala začela bombardirati Beograd, hkrati pa je začela preko meja prodirati nemška vojska. Jugoslavijo so napadle še madžarske in italijanske vojaške enote. Jugoslovanska vojska je bila slabo pripravljena na obrambo, zato so državni predstavniki 17. aprila podpisali brezpogojno kapitulacijo.

Okupatorji so si zadali za cilj: »slovensko ozemlje trajno vključiti v svoje države, ljudi potujčiti ali izseliti. Slovence naj bi nasilno asimilirali, izbrisali sledi njihovih kulturnih posebnosti, zlasti jezik. Taktika, kako to doseči, je bila različna, cilj pa enak. Uničenje kulturnih posebnosti in narodne identitete skozi nasilno asimilacijo imenujemo

etnocid. Ne gre za fizično uničenje prebivalstva, temveč za uničenje njegove identitete.« (Dolenc, 2009, str. 166)

Slovensko ozemlje so si razdelili trije okupatorji. Italijani so zasedli Notranjsko, večji del Dolenjske in Ljubljano, Madžari Prekmurje, nacistična Nemčija pa Štajersko, Gorenjsko, območje Dravograda in Mežiško dolino, severni del Dolenjske, kjer je razmejitvena črta potekala po vrhovih južno od Save, in štiri vasi v Prekmurju.

Italijanski okupacijski sistem je bil do Slovencev milejši kot nemški. Zasedeno slovensko ozemlje je okupator združil v Ljubljansko pokrajino in jo 3. maja 1941 priključil Italiji. V šolah in uradih je bila uvedena dvojezičnost. Otroci so imeli italijanščino kot obvezen šolski predmet. Zaradi ugodnejših razmer je veliko slovenskih izobražencev iz nemškega okupacijskega območja pobegnilo v Ljubljansko pokrajino. Mladi fantje v Italiji niso bili mobilizirani v okupatorsko vojsko. Vse kulturne in javne ustanove ter politični in državni sistem se je preoblikoval po fašističnih zgledih. Italijani so kmalu spoznali, da ljudem njihova oblast ni všeč. Po prvih oboroženih spopadih se je fašistična politika začela zaostrovati. (Dolenc, 2009, str.166)

Prekmurje so v aprilski vojni zasedle nemške čete, vendar so ozemlje 16. aprila 1941 predale v upravljanje Madžarom, ki so območje proti koncu leta 1941 priključili Madžarski. Ukrepi proti Slovincem so bili podobni nemškim, le da slovenskih mož okupator ni mobiliziral v svojo vojsko. Slovenščina je bila prepovedana, zato je v javnem življenju v veljavo stopila madžarščina. Zaradi majhnega števila izobražencev njihovo izseljevanje ni bilo tako množično. (Dolenc, 2009, str.166)

Slika 2: Razkosanje Slovenije (Dolenc, 2009, str. 166)

Nacistični okupator je bil najbolj nasilen do Slovencev. Germanizacijo so začeli izvajati takoj po prevzemu oblasti. V šolah in uradih so prepovedali uporabo slovenščine, slovenske fante mobilizirali v nemško vojsko in izgnali približno 80.000 Slovencev. Za ljudi, ki so ostali na okupiranem območju in so ustrezali nemški rasni politiki, so uvedli tečaje nemškega jezika, saj so menili, da morajo znati jezik svojega gospodarja. Ljudje so se nacistom začeli upirati. Nemci so hoteli odpor zatreti, vendar jim to ni uspelo. (Dolenc, 2009, str.167)

Starše so spadale v tisti del razkosane Slovenije, ki ga je zasedla nacistična Nemčija, v okupacijsko območje Spodnje Štajerske s sedežem v Mariboru. Vse zasedeno ozemlje je okupator hotel priključiti k nemškemu rajhu, vendar mu po dveh poskusih, oktobra in novembra 1941, to ni uspelo. Ozemlje tako formalno ni bilo nikoli priključeno k rajhu, vendar je imel okupator kljub temu na zasedenem območju popolno oblast. Začeli so izvajati nemške zakone in ljudem podelili nemško državljanstvo. Glavne naloge nemškega okupatorja so bile množični izgon Slovencev, nemška kolonizacija na zasedenem območju in popolna germanizacija tistih Slovencev, tako imenovanih Vindišarjev, ki so ustrezali Hitlerjevim rasnim zahtevam. S temi ukrepi je okupator izvajal močno psihološko nasilje nad prebivalci s

pomočjo svojega uradništva, policije, vojske in propagande ter dajal slovenskemu ozemlju nemško podobo.

Glavno vlogo pri raznarodovanju sta imeli Koroška ljudska zveza, Kärtner Volksbund, in Štajerska domovinska zveza, Steirischer Heimatbund. Večina slovenskega prebivalstva se je bila po rasnih pregledih prisiljena vključiti v ti dve organizaciji. Nemci so po okupaciji razpustili vsa slovenska kulturna društva in ustanove ter ukinili slovensko besedo v šolah, uradih in javnem življenju.

Nacisti so ob okupaciji odstavili jugoslovanske orožnike in namestili svoje uradništvo. Razrešen je bil župan občine Starše Janez Selinšek. Za »bürgermeistera« je okupator postavil Frica Lešnika. Za vsako vas so bili postavljeni »blockführerji«. V Staršah je to bil Jakob Krepfl. Tudi kmetje so imeli svojega vodjo, Franca Šolarja, imenovanega »ortsbauernführer«. Glavni uradniki so bili večinoma tujci, ki so bili navdušeni nad Hitlerjem. Ti so vodili vse urade in opravljali varnostno službo. Johan Weber je bil vodja krajevnega urada, Johan Vorssegger blagajnik in Kotschever vodja matičnega urada.

4 DOGAJANJE V KRAJIH OBČINE STARŠE V ČASU DRUGE SVETOVNE VOJNE

Nemci so zaradi svoje raznarodovalne politike, germanizacije in ukinitve slovenskega jezika v javnem življenju zamenjevali slovenska krajevna imena z nemškimi. Takšni usodi se niso izognili niti kraji v občini Starše.

Kraje so preimenovali z imeni iz krajevnega imenika, imenovanega Ortsverzeichnis, ki sta ga leta 1940 naredila dr. Wilhelm Sattler in dr. Manfred Straka ter njuni sodelavci na Inštitutu za jugovzhodno nemštvo v Gradcu (Mavrič-Žižek, 2010, str. 203). Kraji so ponovno dobili imena, ki so jih imeli v razpadli Avstro-Ogrski. Imena krajev so spremenili že 25. septembra 1941, ko je šef civilne uprave na Spodnjem Štajerskem izdal uredbo o imenih političnih občin (Preglednica 1). Kraji pa so dokončno obliko imen dobili 4. junija 1943, ko je šef civilne uprave izdal odredbo o imenih občin, katastrskih občin in krajev. Veliko starih nemških imen iz časa habsburške monarhije so zamenjala nova nemška imena. Izjemi sta kraja Zlatoličje in Prepolje, ki sta obdržala svoji imeni, vsi drugi pa so dobili nova (Preglednica 1).

Imena krajev	Leto 1941	Leto 1943
Rošnja	Rastdorf	Rast am Draurain
Loka	Lak	Audorf
Starše	Altendorf	Altendorf an der Drau
Zlatoličje	Golldorf	/
Prepolje	Prebuhel	/
Trniče	Ternitschen	Dornschlag
Brunšvik	Neubraunschweig	Braunschweig
Marjeta na Dravskem polju	St. Margarethen am Draufelde	Margareten am Draufelde
Občina Starše	Johann am Draufelde	Altendorf an der Drau

Preglednica 1: Nemška krajevna imena leta 1941 in 1943

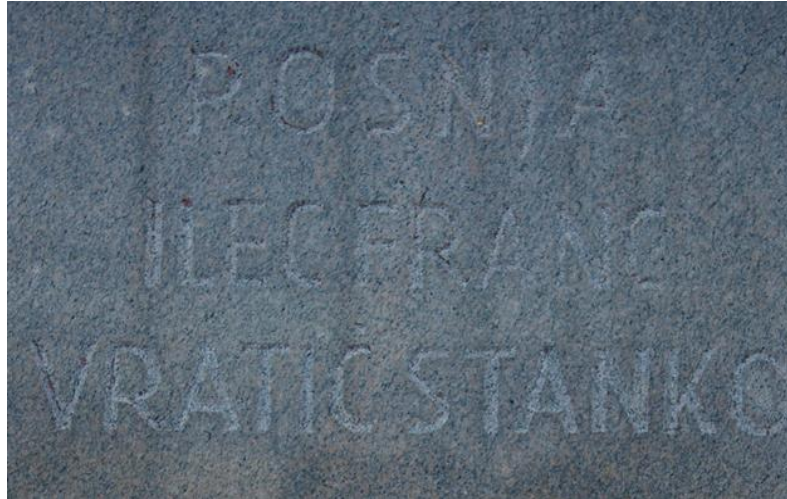
V Muzeju narodne osvoboditve Maribor hranijo arhivsko gradivo z naslovom Starše in okoliške vasi med NOB, ki ga je sestavil učitelj Štrubelj. Gradivo nam daje vpogled v dogajanje v posameznih krajih občine Starše v času druge svetovne vojne. V nadaljevanju sem s pomočjo arhivskega gradiva zapisal krajši pregled pomembnejših dogodkov tega časa.

4.1 ROŠNJA

Prvi nemški vojaki so v Rošnjo vkorakali 9. 4. 1941. V krajšem boju z njimi sta padla dva vojaka stare jugoslovanske vojske, ki je bila v kraju. Jeseni leta 1942 se je ob Dravi odvijal boj med skupinama partizanov in Nemcev. Ohranilo se je pričevanje, da se je nemški vojak približal težko ranjenemu partizanu, ta pa ga je z zadnjimi močmi zabodel. V spominu ljudi je ostal tudi Franc Krajnc, ki je avgusta 1943 odšel v partizane. Nekaj mesecev kasneje je bil ranjen in prepeljan v italijanski Bari, vendar je ranam podlegel. V Rošnji so pomagali Osvobodilni fronti Marija Šimek, Ljudmila Skaza in družina Ekart.

Žrtve okupatorjevega nasilja iz Rošnje so bili:

1. Stanko Vratič, rojen 30. 4. 1925, partizan od 7. 11. 1944, umrl 27. 2. 1945 ob napadu na močnejšo nemško patroljo
2. Franc Ilec, rojen 21. 2. 1925, partizan od 6. 1. 1945, padel kot borec Šercerjeve brigade pri Zavodnjah
3. Franc Krajnc, rojen 22. 3. 1922, partizan od avgusta 1943, 30. 11. 1943 podlegel strelnim ranam

Slika 3: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Rošnje (foto avtor naloge)

4.2 LOKA

V Loki so partizani leta 1944 izpraznili Dimnikovo trgovino. O tem dogodku je po vojni poročal udeleženec akcije Bojan Mustafa. Po njegovem pričevanju so blago odpeljali trije vozovi, ki so bili v Hotinji vasi že tako prazni, da so blago lahko naložili na enega. Tega so odpeljali na Pohorje, kamor bi morali tudi fantje, ki so sodelovali v akciji, vendar niso šli.

4.3 TRNIČE

V Trničah je bila OF zelo dobro organizirana. Leta 1943 so pri Jožefi Tepej, roj. Fišer, potekali sestanki, na katere so prihajali borci s Pohorja. Pogosto je bil prisoten tudi obveščevalec Franc Mustafa - Hadži. Istega leta se je OF pridružil Franc Greif, ki je bil obveščevalec in je pomagal dopustnikom iz nemške vojske, da so odšli na Pohorje.

V Trničah je bila zelo aktivna tudi družina Lončarič. Alojz in Franc sta se med prvimi vključila v narodno osvobodilno gibanje. Prvi je bil borec in obveščevalec, ki je imel dobre zveze z borci na Pohorju. Franc pa je bil sprva med hrvaškimi partizani. Dobro zvezo s partizani so od leta 1944 imeli tudi Anton Marčič, Stanko Greif in Alojz Gojčič.

4.4 MARJETA NA DRAVSKEM POLJU

V Marjeti na Dravskem polju so Nemci 17. julija 1941 izgnali dve zavedni družini. Družina Franca Domanjka je štela 5 članov, saj sta oče Franc, roj. 1878, in mati Štefanija, roj. 1896, imela tri otroke: Franca, roj. 1925, Draga, roj. 1926, in Irmo, roj. 1929. Z 22. transportom so bili izgnani najprej v Slavonsko Požego, nato v Bosanski Novi in nazadnje v vas Rajić pri Novski na Hrvaškem. Leta 1943 je bil sin Franc prisilno mobiliziran in nato pogrešan, sin Drago je odšel v XVII. Sremsko udarno brigado in padel 6. 7. 1944 v Ludbregu pri Varaždinu, očeta pa so nacisti 25. 4. 1944 ustrelili zaradi sina partizana. Julija 1945 sta se v domačo vas vrnili le mati in hči.

Šolski upravitelj Edvard Kovačič iz Marjete je bil z ženo Ano in otroki Zlatkom, Milko, Nado, Mileno in Francem izgnan z istim transportom kot družina Domanjkovih. Iz Slavonske Požege so odšli v Varcar Vakuf, danes Mrkonjić Grad v Bosni, od koder so se 25. 7. 1945 vsi vrnili nazaj v Marjeto.

Narodnoosvobodilno gibanje v Marjeti na Dravskem polju je bilo dobro organizirano. Med najaktivnejšimi je bil komunist Franc Šimek., ki je skrbel za zvezo med aktivisti in borci iz Rač. Pri njem doma so se sestajali aktivisti, ki so zbirali orožje, iskali zveze in agitirali med ljudmi za osvobodilno gibanje. Nemci so že leta 1941 zaprli Vinka Šimka in ga marca 1942 izpustili. Po izpustitvi je ponovno sodeloval v osvobodilnem gibanju, le da je junija 1942 odšel v ilegalo. Vinko in njegov brata Ivan Šimek sta vzdrževala zvezo med Pohorjem in Slovenskimi Goricami. Pri tem so sodelovali še Ivan in Cvetka Pignar ter Ivan Pečnik. Januarja 1942 je dal Ivan Pignar puško in pištolo Mariji Žunkovič, njen mož, ki je bil železničar, pa je oboje spravil na Pohorje. Vinko Šimek se je jeseni 1943 v Planici nad Framom vključil tudi v 1. četo Pohorskega odreda, nato pa je odšel na Kozjak, kjer se je pridružil 1. bataljonu Lackovega odreda.

Franco Kacjan¹, ki je bil mobiliziran v nemško vojsko, je bil konec leta 1943 na dopustu. V tem času ga je Ivan Greif iz Prepolj povezal s partizani. Tako je postal miner Pohorskega bataljona in nato kurir obveščevalnega centra.

¹ Njegovo zgodba je opisana v poglavju »Mobilizacija v nemško vojsko«.

V Marjeti je potekala tudi akcija Kindergarten, med katero so partizani skupino bosih fantov, ki so jo srečali, pozvali, naj gredo z njimi na Pohorje. Odzval se je le Franc Šolar. Nekateri od njih so kasneje odšli v enote, nekateri pa so se skrivali doma po bunkerjih ali sodelovali z Ogrizkom.

Leta 1944 je bila ustanovljena Lackova četa, ki se je dlje časa zadrževala na območju Marjete. V tem času je bil v Marjeti ustanovljen odbor OF. Ustanovila ga je Marija Falež, imenovana Rokova Mica.

1. 10. 1944 sta odšla v partizane Ivan in Albin Kumrič. Albin je bil ujet in zaprt v mariborskih zaporih, vendar je med bombardiranjem uspel pobegniti domov. Ivan, ki se je pridružil Kamniško-zasavskemu odredu, je bil na Dolenjskem pogrešan. Partizana sta postala tudi Ivan Finžgar in Otmar Petrovič. III. prekomorski brigadi se je pridružil Anton Pečnik, V. prekomorski pa Avgust Bandur in Jožef Petrovič.

Žrtve okupatorjevega nasilja iz Marjete so bili:

1. Ivan Kumrič, rojen 1. 5. 1927, partizan od 1. 10. 1944, bil je v Kamniško-zasavskem odredu, nazadnje na Dolenjskem, pogrešan od 17. 12. 1944
2. Otmar Petrovič, rojen 26. 10. 1925, v XIV. diviziji od avgusta 1944, 25. 5. 1945 zahrbtno ubit v Kamniku
3. Ivan Šimek, rojen 27. 7. 1921, ujet 31. 12. 1943 v Prepoljah in odpeljan na Dunaj ter tam umorjen
4. Franc Domanjko, rojen 4. 11. 1878, ustreljen kot talec 25. 4. 1944
5. Drago Domanjko, rojen 17. 4. 1925, partizan od 17. 8. 1943, padel 6. 7. 1944 v Ludbregu pri Varaždinu

Slika 4: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Marjete na Dravskem polju (foto avtor naloge)

4.5 STARŠE

V Staršah sta bili v začetku vojne izgnani učiteljski družini Jarc in Čerček ter župnik Franc Polak. Izgnan je bil tudi Alojz Colnarič, sin tukajšnjega organista².

Leta 1942 so nacisti začeli mobilizirati slovenske fante v svojo vojsko, vendar pa so nekateri že leta 1943 iz nje pobegnili. Dokler niso dobili povezave s Pohorjem, so se skrivali doma. Tako sta se v juliju 1943 Zlatko Gojčič in v septembru 1943 Franc Šolar zatekla k Štefanu in Ani Ekart. Tam je bila tudi javka, ki je skrbela za zvezo med partizanskimi enotami. Preko nje je potekala kurirska pot s Pohorja preko Drave v Mezgovce. Prej omenjeni Franc Šolar se je povezal z Nežiko Golob in z Vavpotičem, ki ga je nato usmeril v Haloze. Zlatko Gojčič je dobil zvezo z Ivanom Gerečnikom in Francem Lešnikom.

V Staršah zasledimo še tri dezertarje iz nemške vojske. Prvi je bil Franc Tement, ki je prišel iz nemške vojske na dopust in se ni hotel več vrniti nazaj. V juniju 1944 je iz nemške vojske prišel Ludvik Lepej, ki se je skrnil pri Francu Tementu v Staršah. Tretji

² Izseljevanje je obdelano v poglavju »Izseljevanje zavednih Slovencev«

pa je bil Jože Glazar. Za vse tri je Marija Predikaka por. Kirbiš, dobila zvezo z Borisom Krajncem iz Maribora. Ta pa jih je odpeljal na Pohorje. V virih je kot poseben datum zapisan 20. 9. 1944, saj je takrat v partizane odšel Ivan Šolar iz Starš.

Zgodbo gospoda Franca Goloba, s katerim sem opravil intervju, o tem, da so neko zimo na dvorišče posestnika Mihe Gojčiča padle bombe, je potrdil zapis v viru, ki navaja, da se je to zgodilo pozimi 1944. Šest bomb, ki jih je odvrigel ameriški bombnik, dvorišča ni hudo poškodovalo, saj niso eksplodirale.

V noči iz 15. na 16. oktober 1943 je Lackov odred izvedel napad na orožniško postajo v Staršah. Kot povračilni ukrep za ta napad so nacisti 14. 12. 1944 ustrelili 10 talcev³.

V letu 1944 je bilo v Staršah pri Kanclerju več sestankov in na enem izmed teh sestankov je Rokova Mica ustanovila odbor OF in AFŽ. Proti koncu leta 1944 in v začetku 1945 so bili ti odbori manj aktivni, zaradi vlasovcev⁴, ki so bili v Staršah in okoliških krajih.

Žrtve okupatorjevega nasilja iz Starš so bili:

1. Franc Tement, rojen 16. 11. 1924, partizan od oktobra 1944, padel kot borec Tomšičeve brigade 30. 11. 1944 na Kozjaku
2. Alojz Colnarič, rojen 1. 5. 1923, leta 1941 izgnan v Beograd, padel 20. 2. 1944 v Sremu
3. Ladislav Mlakar, rojen 4. 6. 1922, Mariborčan, nazadnje stanujoč v Staršah, 27. 6. 1944 postane borec Kozjanskega odreda, padel 9. maja 1945 v Murski Soboti
4. Martin Satler, rojen 18. 10. 1912, član Šercerjeve brigade od 20. 9. 1944, padel 29. 11. 1944 v Skornem pri Šoštanju
5. Ivan Šolar, rojen 22. 11. 1916, od 20. 9. 1944 v I. brigadi 3. bataljona VDV, po ujetju v Savinjski dolini 4. 1. 1945 odpeljan v Dachau, kjer po osvoboditvi umre

³ Napad na orožniško postajo v Staršah je opisan v poglavju "Napad na orožniško postajo v Staršah"

⁴ Med drugo svetovno vojno pripadnik iz sovjetskih vojnih ujetnikov sestavljenih enot sovjetskega generala Andreja Vlasova, ki se je predal nemškemu okupatorju,

Slika 5: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Starš (foto avtor naloge)

4.6 PREPOLJE

V Prepoljah so 26. junija 1941 v Gornji Milanovac v Srbiji izgnali devetčlansko družino posestnika Ivana Kirbiša⁵.

Za prvega organizatorja odpora proti nacistom velja aktivist Franc Gerečnik s Tezna, ki je bil povezan z Marijo Kirbiš, por. Žunkovič. Pri njej je bila kurirska postojanka za Marjeto in Trniče, kjer so zbirali živila, orožje, strelivo, oblačila in zdravila za borce na Pohorju. Nacisti, ki so jih obveščali njihovi simpatizerji, so delali hišne preiskave in postavljali zasede. Tako sta 31. 12. 1943 k Mariji prišla po poročila Ivan Pignar in Ivan Šimek iz Marjete. Nemci, ki so bili v zasedi, so Šimeka ujeli, Pignar pa jim je pobegnil. Ivana Šimeka so odpeljali na Dunaj, kjer so ga umorili.

Najvažnejši postojanki partizanov sta bili pri Antonu Greifu in pri Klasincu.

V Prepoljah je bilo veliko fantov, ki niso hoteli v okupatorsko vojsko, v partizane pa tudi ne, zato so se skrivali po domovih in bunkerjih. Nemški orožniki so 18. 8. 1944 naleteli na takšno skupino fantov, ki je bila namenjena na sestanek. Nemškega orožnika, ki je hotel to skupino pred Draškovičevo hišo aretirati, so ustrelili. Razvil se

⁵ Zgodba te družine po pričevanju dveh družinskih članov je v poglavju »Izganjanje zavednih Slovencev«

je spopad, v katerem je bil smrtno ranjen Franc Klasinc iz Zlatoličja. Po tem dogodku so nacisti povečali teror. Zaprli so sodelavce, simpatizerje ter svojce partizanov in dezertarje. V zapor v Strnišču pri Kidričevem so morali Neža, Anton in Roza Greif. Njihova mati se je aretaciji izognila, saj je v tem času ni bilo doma. V Strnišče so odpeljali tudi Marijo in Ivano Klep, 14-letno Ivanko Klep pa v taborišče pri Gradcu⁶. Zaprli so tudi Marijo Pesek in njene otroke Ano, Justo in Kristino ter Barbaro Lešnik. Istega dne kot Ivanko Klep so odpeljali Franca Klasinca v taborišče Dachau. Njegova otroka Jože in Mica sta bila v ptujskih zaporih. Mico so nazadnje namestili v Begunjah, Jože pa je leta 1948 za posledicam vojne umrl. V internacijo v Dachau je moral tudi Ivan Beras, ki se je po osvoboditvi vrnil domov. Drugačno zgodbo je doživel Franc Klasinc, ki je bil 6. 4. 1945 tam umorjen. V zapor so nacisti odpeljali tudi Konrada Kirbiša in Antona Dobnika. Maščevanje Nemcev je januarja 1945 doživel Ivan Kirbiš, ki je bil borec Pohorskega odreda. Še ne šest let stara Tonček in Franc ter devet mesecev stara Ivanka so bili odpeljani v Gradec. Osemletnemu Ivanu pa je uspelo pobegniti. Ivanka taborišča ni preživela, oba dečka pa sta se po osvoboditvi vrnila domov.

1. 4. 1945 so Nemci in vlasovci opravili preiskavo pri Tomažu Kirbišu. V kolarnici pod steljo so odkrili vhod v bunker, v katerem je bilo pet oseb: Ivan in Franc Kirbiš, Franc in Ivan Klasinc ter Franc Radolič - Beras. V bunkerju so imeli bombe, dve italijanski strojnici, tri puške, ampak le malo streliva. Lastnika kolarnice so nacisti takoj ubili. V spopadu so bili ranjeni trije Nemci, saj jih je ranila ročna bomba, ki je priletela iz bunkerja. Borcem v bunkerju je kaj hitro zmanjkalo streliva. Prvi se je predal Ivan Kirbiš. Franca Kirbiša so Nemci ustrelili, ko je hotel ščititi umik. Po zajetju so ujetnike na gmajni pred gasilskim domom grozovito pretepli. Izdani so bili tudi njihovi sodelavci Hanika Kirbiš, Angela Majhen, Slavko in Fana Petek, Franc in Štefan Sagadin. Vse zajete so zvezali po dva in dva ter jih odgnali proti Račam. V Trničah pri Gojčičevi hiši je Franc Radolič skušal pobegniti, vendar po skoku iz vrste in teku ni mogel skočiti preko plota⁷. Med begom so ga lažje ranili štiri streli. Po ponovnem zajetju so ga Nemci pretepli in zvezali za zadnje kolo voza. Mučili so ga vse do Rač, kjer so vse aretirane zaslišali in poslali v mariborske zapore. 16. 4. 1945, ko je bil

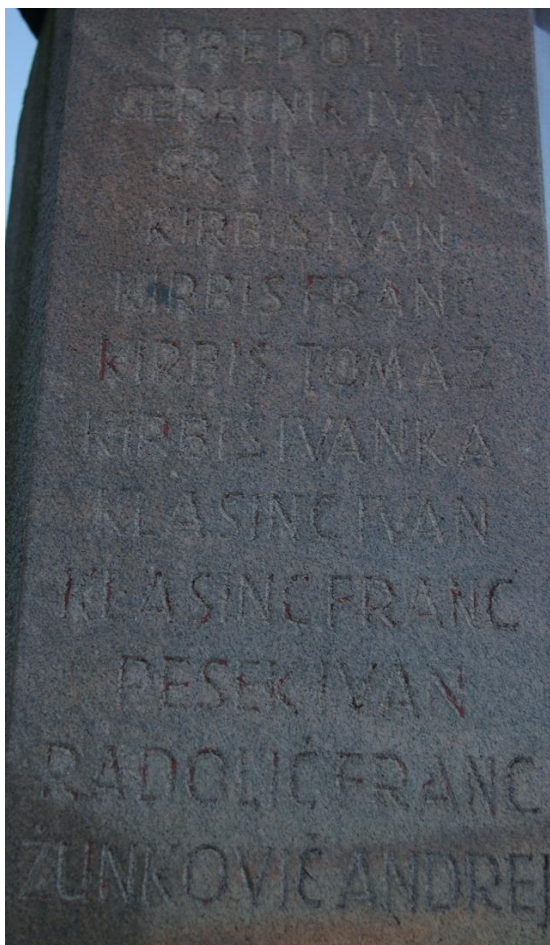
⁶ Zgodba gospe Ivanke Klep je podrobno opisano v poglavju »Življenje v taborišču Wetzelsdorf pri Gradcu«

⁷ Besedo slovar slovenskega knjižnega jezika razlaga kot »ograjo iz kolov«.

Maribor bombardiran, je bila porušena ograja zaporov. Najpogumnejši so takoj pobegnili. Kdor ni te priložnosti izkoristil takoj, so ga pokosile nemške strojnice. Takšna usoda je doletela Ivana Klasinca in Franca Radoliča - Berasa. Iz mariborskih zaporov so se domov vrnili Ivan in Angela Kirbiš, Franc Klasinc, Slavko Petek, Fana, por. Slanič, Štefan in Franc Sagadin ter Hanika Kirbiš, por. Krepfl. Ko se je vojna bližala koncu, je okupator zapustil te kraje. Izgnana družina Ivana Kirbiša se je domov vrnila 4. 7. 1945.

Žrtve okupatorjevega nasilja iz Prepolj so bili:

1. Franc Kirbiš, rojen 21. 3. 1922, partizan od julija 1944, ustreljen 16. 4. 1945 med begom iz mariborskih zaporov
2. Ivan Kirbiš, rojen 30. 4. 1914, partizan v Srbiji od avgusta 1941, padel je novembra 1941
3. Tomaž Kirbiš, rojen 6. 12. 1882, ustreljen na domačem dvorišču 1. 4. 1945
4. Franc Klasinc, rojen 21. 9. 1881, 17. 1. 1945 je bil odpeljan v Dachau in tam 6. 4. 1945 umorjen
5. Ivan Klasinc, rojen 5. 5. 1914, partizan od julija 1944, ustreljen 16. 4. 1945 med begom iz mariborskih zaporov
6. Franc Radolič - Beras, rojen 17. 7. 1922, ujet 1. 4. 1945 v bunkerju in ustreljen 16. 4. 1945 med begom iz mariborskih zaporov
7. Ivan Gerečnik, rojen 27. 2. 1916, aktivist od leta 1943, januarja 1944 je bil ujet in 16. 2. 1944 v Vitanju ustreljen kot talec
8. Ivan Greif, rojen 29. 8. 1908, v NOB od julija 1944, padel je 23. 12. 1944 v Peči pri Moravcih
9. Andrej Žunkovič, rojen 13. 11. 1917, v NOB od avgusta 1944, padel je 8. 5. 1945 v Borovljah na Koroškem
10. Ivan Pesek, rojen 16. 12. 1916, v NOB od februarja 1944, ujet v Lancovi vasi pri Ptuju 2. 12. 1944, odpeljan v mariborske zapore in 11. 1. 1945 ustreljen v Cirkovcih

Slika 6: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Prepolj (foto avtor naloge)

4.7 ZLATOLIČJE

V Zlatoličju je bilo najbolj razširjeno osvobodilno gibanje. Prvi letak komunistične partije, ki je pozival k upor, je v Zlatoličje prinesel Milko Golob⁸. Dal mu ga je Zvonko Sagadin junija 1941 na cesti v Bukovcih. Letak je pokazal očetu Jakobu in sestri Kristini. Jakob Golob je bil mali posestnik in krojač v Zlatoličju. Z bratom Antonom sta bila že pred vojno simpatizerja komunistov. Jakob je bil tudi eden izmed redkih podpisnikov spomenice o sodelovanju s Sovjetsko zvezo. Že proti koncu leta 1941 sta Jakob Golob in njegova hčerka Kristina vzpostavila zvezo z ilegalci in na njun dom so začeli prihajati aktivisti osvobodilnega gibanja. Med njimi so bili Cvetka Praprotnik - Štefka, Mima Kovač – Barča, žena ustreljenega narodnega heroja

⁸ O družini Golob je podrobneje zapisano v poglavju »Življenje navadnega človeka«.

Kovača iz Prekmurja, sekretar mariborskega okrožnega odbora OF Johan⁹, španski borec Tone Žnidarič - Štefan in drugi. Avgusta 1941 je proti nacistom začel delovati tudi sin Jakoba Goloba, Milko. V to ga je prepričal njegov sošolec Ivan Mojzer iz Apač. Januarja 1942 je v Središču ob Dravi izvedel za delovanje Lackove čete. Vendar je še naprej služboval na železnici. Ko je jeseni leta 1942 iz Dunaja prišel domov na dopust, mu je Mima Kovač - Barča dala ilegalno literaturo in ga pozvala, naj spomladi leta 1943 odide v partizane. Odločil se je, ko je 10. 1. 1943 dobil poziv v nemško vojsko.

Hiša Antona Goloba, ki je bil Jakobov brat, v Zlatoličju 41, je veljala za zanesljivo postojanko zavednih Slovencev. Še posebej prizadevna je bila hčerka Nežika Golob, ki je povezovala proti Hitlerju usmerjene ljudi, zbirala in skrivala orožje ter slovenske knjige. Leta 1941 je dobila nalogo, da naj za ptujski teren poišče zanesljivega zdravnika. Povezala se je z dr. Francem Rakušo.

Junija 1941 je bil v hiši Štefana Klasinca sestanek, kjer so se pogovarjali o zbiranju orožja in sabotazah. Vodil ga je Franc Ogrizek, ki je bil povezan z Melaherjem, nasprotnikom Nemcev in komunistov. Na sestanku so bili prisotni Vinko Golob, Franc Klasinc, Franc Kacjan, Avgust in Zlatko Gojčič ter Jožef Pesek.

Avgusta istega leta so nacisti med preiskavo pri Katarini Gojčič izsledili Zlatko Gojčiča in ga zaprli, vendar so ga po sedmih tednih izpustili. Oktobra so ga ponovno zaprli. Jeseni 1941 sta Franc Ogrizek in Zlatko Gojčič prerezala telefonske žice na mestu, kjer danes stoji lovski dom, in prekinila nemške komunikacije.

Spomladi leta 1942 so zaprli Antona Goloba, vendar se mu je uspelo rešiti. Istega leta je sekretar PK KP Johan Grčar organiziral trojke. Nežiko Golob je postavil za kurirko na terenu med Pohorjem in Ptujem. Pod Pohorjem je imela zvezo z Vido Kosi in Pavličem, v Ptujem pa z Markom Strelcem - Gromov. Jeseni 1942 je ujeti partizan izdal veliko sodelavcev, tudi Pavliča iz Frama in Vido Kosi, zato se je Nežika dva meseca skrivala na Dunaju. Konec leta 1942 se je vrnila domov in nadaljevala z delom. Širila je antifašistično literaturo, novice prepovedanih radijskih postaj in vzdrževala zvezo z zaprtimi ljudmi, izgnanimi v Srbiji in Nemčiji. Zbirala je tudi hrano in denar za svojce interniranih in zaprtih.

⁹ Vir navaja samo ime.

Leta 1942 je bila na našem ozemlju prisilna mobilizacija v nemško vojsko. Nežika Golob je fantom pomagala s ponarejenimi izkaznicami, s katerimi so lahko pobegnili iz nemške vojske. O tem nam priča zgodba Franca Krepfla - Zmaja, ki je po enomesečnem služenju v nemški vojski prišel domov. Takrat je v Zlatoličju vedel le za Milka in Nežiko Golob, ki je bila obveščevalka in kurirka ter tudi članica zbiralne baze v Ptuju, z imenom Dragica. Njene naloge so bile sprejem in oddaja pošte, organizacija sabotaž, poročila o premikih nemških vojaških enot, žandarmerije in gestapa, izsleditev protiavionskih gnezd in skiciranje orožniških postaj. Poleti leta 1943 se je pri njej oglasil Zmaj in od takrat imel stalno zvezo z njo in preko Hadžija z mariborskim okrožnim komitejem.

Brata Milko in Vinko Golob sta junija 1943 dobila zvezo s Pohorjem in tako postala borca obnovljenega Pohorskega bataljona. Vinko je postal komandir čete. Septembra 1943 se jima je pridružil še njun mlajši brat Slavko, ki je vzdrževal zvezo s političnimi ilegalnimi delavci in funkcionarji na Ptujskem območju. Ker je bil vodja patrolj, se je večkrat ustavil tudi v Zlatoličju. Njegov starejši brat Milko je oktobra 1943 moral opravljati ilegalno politično delo v ptujskem okraju, kjer je izvedel, da je bilo nekaj fantov iz Zlatoličja pri belogardistih oziroma četnikih, nekaj v nemški vojski ali pa so se skrivali v bunkerjih. Belogardisti iz Zlatoličja so bili: Franc in Ivan Ogrizek ter Anton in Avgust Pulko. Simpatizerji in sodelavci osvobodilne fronte so postali: Franc Štefan Klasinc, Avgust Gojčič, Franc Pesek, Franca Franc Klasinc, Zlatko Gojčič, ki je julija 1943 prišel iz nemške vojske, Franc Šolar, ki je septembra prav tako prišel iz nemške vojske in Franc Kacjan, ki je decembra 1943 pobegnil iz nemške vojske. Spomladi 1944 so se jim pridružili še: Ivan Pišek, Franc Gojčič ter Janez in Jožef Žirovnik. Vendar je prihajalo do razkolov in izdaj. Najhujša se je zgodila v božični noči iz 24. na 25. december 1943. Slavko Golob, takratni vodja patrolje Pohorskega odreda, se je v tem času zadrževal doma. Zaradi izdaje so žandarji in gestapovci hišo obkolili in Slavka ujeli. Njegovega sodelavca Antona Mohoriča iz Slovenje vasi so obstrelili in je dva dni po tem v ptujski bolnišnici umrl. Isto noč so bile preiskane vse hiše, ker je kdo pobegnil iz nemške vojske ali bil pri partizanih. Slavka in očeta Jakoba so vklenili in ju odgnali na Ptuj. Kljub mučenju nista izdala nobenih podatkov. Med prevozom Slavka v Maribor in ob slučajnem srečanju s sestro Kristino mu je uspelo povedati, kje je skrito orožje. Zaradi te izdaje so morali v ptujske zapore in potem v taborišče: Franc Šolar, Katarina Gojčič, Nežika Golob, Franc Pesek, Štefan in Franc Klasinc ter

Franc Ogrizek. Vendar nobeden ni bil označen za izdajalca. Milka Goloba je poleti 1944 okrajni komite ZKS Ptuj poslal v Zlatoličje z nalogo, da poveže v narodnoosvobodilni boj tudi tiste zanesljive ljudi, ki z gibanjem še niso bili neposredno povezani. Po sestanku, ki je bil pri Antonu Golobu, je gibanje v Zlatoličju postal živahnejše. Septembra 1944 sta Rokova Mica in Milena Bokša imeli sestanek, na katerem je bil ustanovljen narodnoosvobodilni odbor in odbor LMS za vasi Marjeta, Trniče, Zlatoličje, Prepolje in Starše. Golobova Nežika je v tistem času na pomagala dr. Rakuši, da je z ženo in hčerko odšel na Pohorje. Na Pohorje je nesla načrte skrivališč nemške streliva in orožja v gozdovih pri Pragerskem, ki so jih pozneje bombardirali.

Franc Šolar je v začetku septembra 1944 po nalogu Rajšpa, ki je bil načelnik obveščevalnega centra, ustanovil obveščevalno kurirsko postajo 1/A. Do konca vojne je bil njen komandir, njeni kurirju pa so bili Franc Kacjan iz Marjete, Alojz Lončarič in Franc Gojčič. Naloga postaje je bila zbiranje in prenašanje pošte, zdravil, orožja, hrane, pisarniškega materiala, spremljanje mobilizirancev in vojaških beguncev na Pohorje, razorožitev skrivačev, prevažanje kurirjev preko Drave, spremljanje zavezniških pilotov in vojnih misij, skrb za begunce iz raznih taborišč ter sodelovanje pri vseh akcijah na terenu.

V istem času je bila po nalogu IV. operativne cone ustanovljena TV postaja I/29. Zlatko Gojčič je bil do konca vojne njen komandir, njeni kurirji so bili Franc Klasinc, Anton Gumze in drugi. Vendar je bil njihov bunker, v katerem so se zadrževali kurirji, kmalu izdan. To odkritje pa ni uničilo narodnoosvobodilnega gibanja. Franc Kacjan je bil določen za aktivista v Marjeti. Nežika Golob pa je organizirala tudi napad na orožniško postajo v Staršah¹⁰.

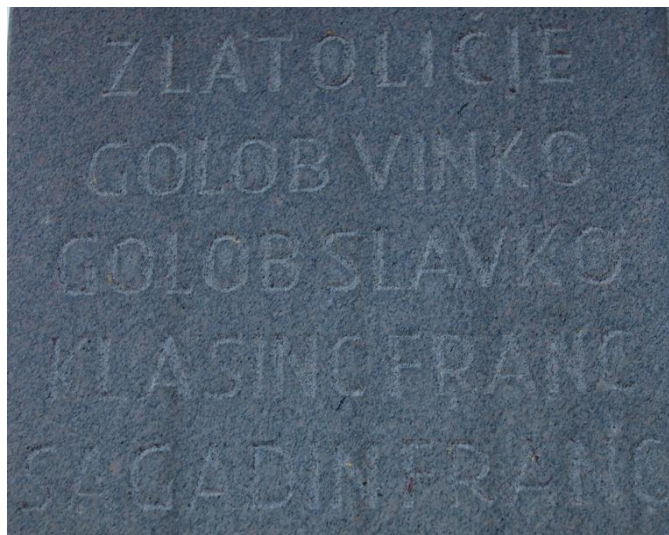
V začetku decembra 1944 je bila pri Golobovih organizirana javka. S Pohorja sta prišla Zmaj in Stane – Krištof ter »tovariš« Peter s Ptuja. Ta je prišel namesto bolnega Toka. Peter je bil glavni kurir med Ptujem in Halozami. Po sestanku »tovariši« s Pohorja niso hoteli prespati pri Golobovih, saj se jim je hiša zdela preveč nevarna. Zato so raje odšli v Zavrnčin mlin, kar jih je zagotovo rešilo smrti, saj so Petra pri Ptujju preslepili preoblečeni gestapovci. Zaupal jim je, da prihaja z javke pri

¹⁰ Napad na orožniško postajo je podrobno opisan v poglavju »Napad na orožniško postajo v Staršah«

Golobovih in jim pokazal tudi vsa pisma in potrdila, ki jih je prejel. Po mnogih zaslišanjih in mučenjih je bil ubit v Cirkovcih. Še isto noč je bila opravljena preiskava pri Golobovih, vendar Nemci niso našli nič posebnega. Nežiko so kljub temu odpeljali na ptujski gestapo, kjer je srečala Janeza Korošca - Adam, Leopolda Košenino – Železnega in Franja Zorčiča - Toka. Kljub mučenju, nihče ni ničesar izdal. Nežiko so sprva obsodili na smrt z ustrelitvijo, vendar so jo nato poslali v koncentracijsko taborišče. 4. 1. 1945 so jo najprej odpeljali v Maribor, od tam pa preko Celovca v Begunje, ki jih je 4. maja 1945 osvobodil Kokrški odred. Z aretacijo Nežike Golob se je v Zlatoličju povečal nacistični teror.

Žrtve okupatorjevega nasilja iz Zlatoličja so bili:

- 1 Slavko Golob, rojen 5. 5.19.., padel tik ob koncu vojne med spopadom Nemcev s prodirajočimi zavezniki
- 2 Vinko Golob, rojen 9. 1. 1924, padel februarja 1944 kot komandir čete obnovljenega Pohorskega bataljona
- 3 Franc Klasinc, rojen 16. 12. 1926, partizan v Lackovi četi od 24. 10. 1943, padel v borbi z nemško žandarmerijo v Prepoljah 11. 8. 1944
- 4 Franc Sagadin, rojen 1. 10. 1913, partizan od 2. 6. 1943, umrl 10. 9.1943 v bolnišnici v Ptuj, kjer se je pod imenom Vidovič zdravil zaradi pljučnice

Slika 7: Posnetek dela spomenika padlim v drugi svetovni vojni v Staršah z imeni žrtev iz Zlatoličja (foto avtor naloge)

5 ŠTAJERSKE DOMOVINSKA ZVEZA

Glavno vlogo pri ponemčevanju so nacisti prepustili Štajerski domovinski zvezi, ki je bila organizirana po krajevnih skupinah. Ustanovljena je bila 10. maja 1941 z odlokom šefa civilne uprave. Imela je nalogo »duševno, duhovno in politično voditi ljudi in jih napraviti za zveste državljane rajha in polnovredne člane nemške narodne skupnosti«. (Zbornik Občine Kidričevo, Mavrič Žižek, 2010, str. 205)

Krajevna skupina Štajerske domovinske zveze je bila tudi v Zlatoličju, tako imenovana »Ortsgruppe Golldorf«, ki je obsegala starško in nekatere druge občine na Dravskem polju. Krajevna skupina je bila podrejena Okrožnemu vodstvu Štajerske domovinske zveze Ptuj, ki ga je med okupacijo vodil Fritz Bauer. Ptujsko okrožno vodstvo pa je bilo podrejeno zveznemu vodstvu zveze s sedežem v Mariboru, ki ga je vodil Franz Steidl. Vsaka krajevna skupina je bila razdeljena na celice in bloke. Štajerska domovinska zveza Zlatoličje je imela 4 celice in 22 blokov. Najprej jo je vodil Josip Museg, potem je vodstvo prevzel Franc Tramšek, lovec iz Starš in lesni manipulant, od januarja 1942 pa jo ponovno vodi Josip Museg. Oktobra 1943 je to funkcijo predal Matthiasu Trimmelu. Ob njegovem vpoklicu v vojsko je vodstvo marca 1944 prevzel orožniški mojster in vodja orožniške postaje v Staršah Johann (Hans) Krasser. 16. oktobra 1944 je bil Krasser med napadom na orožniško postajo ubit. Zadnji vodja je bil orožniški mojster Gerhard Mock.

Štajerska domovinska zveza je imela več uradov. Vodstveni urad I je najprej vodil orožniški mojster iz orožniške postaje v Staršah Franz Mayer. Po njegovi premestitvi je njegovo vlogo 15. septembra prevzel Franc Tramšek, ki so ga borci Lackovega odreda med napadom na orožniško postajo v Staršah leta 1944 zajeli. Nato ga je zamenjal orožnik Peter Brandl, ki je urad vodil vse do konca vojne. Do septembra 1941 je naloge upravnega urada vodil učitelj Alojz Senekovič. Nakar je njegovo mesto prevzel Anton Urek. Vodstveni urad II je vodil Josip Museg iz Ravnega polja, naloge delovnopolitičnega urada je prevzel posestnik Franc Šolar iz Zlatoličja, urad za socialno skrbstvo je prevzel Martin Colnarič, poštni mojster iz Starš, ženski urad je prevzela Teja (Thea) Tramšek. Konec marca 1942 je ženski urad prevzela učiteljica Greta Pichler. Po njeni premestitvi je bil urad zaupan Mariji Šolar, gospodinji iz Starš. Urad za vojaško usposabljanje je prevzel Jakob Golob, oče treh sinov, ki so že od začetka vojne sodelovali s partizani. Vodje so se med vojno večkrat zamenjali.

Nacisti pa so skrbeli tudi za svojo mladino. Tako so imeli v Štajerski domovinski zvezi mladinski urad, ki ga je vodil učitelj Hans Wamleck. V začetku leta 1942 ga je zamenjal študent učiteljskega domačin Ivan Toličič. Konec istega leta ga je nadomestil učitelj Oto Kolar. Ker je oblast podpirala nemške urade in organizacije, so te imele svoje prostore. Ženski urad je bil v hiši Marije Sel v Staršah, organizacija nemške mladine v graščini Ravno polje, organizacija Mutter und Kind si je svoje prostore uredila v hiši Lovrenca Krepfla. Vodstvo krajevne skupine pa je imelo prostore urejene v župnišču v Staršah.

Med poletnimi počitnicami je veliko nemških otrok prihajalo v starško graščino (Slika 8) na poletne tabore. Presenetljiv je podatek, da so v nemškem rajhu skrbeli tudi za zaposlovanje ljudi in prehrano prebivalstva.

Članstvo v Štajerski domovinski zvezi je bilo pomembno, saj je leta 1942 odločalo o podeljevanju nemškega državljanstva. Dokončni člani so dobili stalno državljanstvo, začasni so dobili državljanstvo na preklic, tisti, ki niso bili člani, pa so postali zaščitenci rajha, imenovani Schutzangehörige.

Ob okupaciji je malo ljudi znalo nemško, zato so v prvih letih vojne Nemci pripravljali posebne jezikovne tečaje za odrasle. Tečaji so bili sprva zelo obiskovani, potem pa vedno manj. Zato so septembra 1942 nacisti med krajevnimi skupinami razpisali tekmovanje pod geslom: »Uči se nemščine in govori nemščino!«. Ob tem so najboljši krajevni skupini obljubili nagrado. (Starše skozi čas, Toš, 2010, str. 162)

Slika 8: Graščina v Staršah danes (foto avtor naloge)

6 ŠOLSTVO IN OTROŠKO VARSTVO V STARŠAH MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Nemci so po zasedbi slovenskega ozemlja začeli z množičnimi aretacijami, zapiranjem in izganjanjem ljudi. Mnoge so odpeljali v koncentracijska taborišča. Na Spodnjem Štajerskem so Nemci izgnali največ narodno zavednih učiteljev in duhovnikov. Veliko jih je zbežalo na Kranjsko, saj italijanski okupacijski sistem ni bil tako strog kot nemški. Po prihodu prvih nemških čet na slovensko ozemlje leta 1941 so bili slovenski učitelji Franc Jarc z družino, Maksimiljan Bevc, Ljudmila Babšek, Olga Čerček in župnik Franc Polak izseljeni v Srbijo in na Hrvaško. Na šolo so prišli nemški učitelji, ki so poučevali v nemškem jeziku in zahtevali od otrok, da govorijo samo nemško, saj so jih v nasprotnem primeru kaznovali. Učenci so zato neredno obiskovali pouk. Prvi nemški šolski upravitelj je bil Hans Wamlek iz Gradca. Nasledil ga je sudetski Nemec Oton Kolar, ki je pred tem poučeval v okolici Zadra. Ker ni znal dobro nemško, so otroci govorili hrvaško. Tukajšnjih prebivalcev ni ovajal nemškim oblastem, vendar so se ga ljudje zelo bali. Istočasno je na šoli poučevala Renata Scherian iz Judenburga. Nemški učitelji so ob koncu vojne pobegnili v Avstrijo. Šolsko poslopje je med drugo svetovno vojno ostalo nepoškodovano, saj se je v njem ves čas izvajal pouk. Ob koncu vojne je bila v stavbi nastanjena vojska, ki je za seboj pustila polomljena okna in pohištvo.

Slika 9: Šola v Staršah (arhiv Osnovne šole Starše)

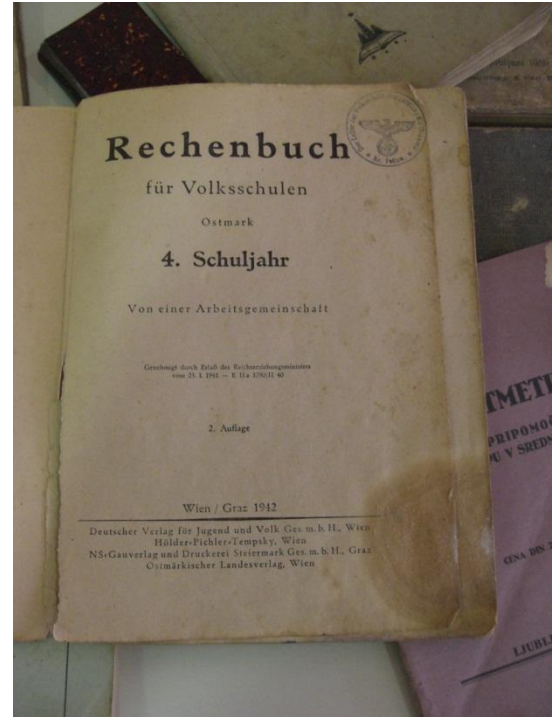
Gospod Franc Golob (Slika 10), s katerim sem se pogovarjal, je med vojno obiskoval nemško šolo v Staršah. O njej mi je povedal veliko zanimivega, saj se je še dobro spominja. Pripovedoval mi je, da so kmalu po začetku vojne prišli nemški učitelji, ki so bili sprva do učencev zelo tolerantni. Sčasoma pa so postajali vedno bolj strogi. Spominja se dveh nemških učiteljic, Marie in Renate. Ko je gospod Franc obiskoval 4. razred, so učenci v avli opazili rdeč »sodček«. Učiteljice so jim razložile, da bodo morali učenci, ki bodo rekli eno samo slovensko besedo, vanj dati 40 pfenigov. Gospod Franc ni imel problemov v šoli, saj je učno snov hitro dojemal. Presenetilo me je, da so učenci kmalu začeli pisati nemške nareke in teste. V šoli so veliko brali in prebrano obnavljali. Mnogi so imeli pri tem težave, saj so slabo znali nemški jezik. Učenci so bili pogosto kaznovani, saj so jih sošolci radi zatožili učiteljici. V tožarjenju so prav tekmovali. Fantje so tožarili dekleta in obratno. Za kazen so jih dobili z ravnilom po prstih ali po nogah. Pogosto so morali klečati na koruzi ali na robu učiteljskega odra. Učenci so imeli določen tudi sedežni red. Iz pripovedovanja sem razbral, da so imeli v šoli strogi red in disciplino.

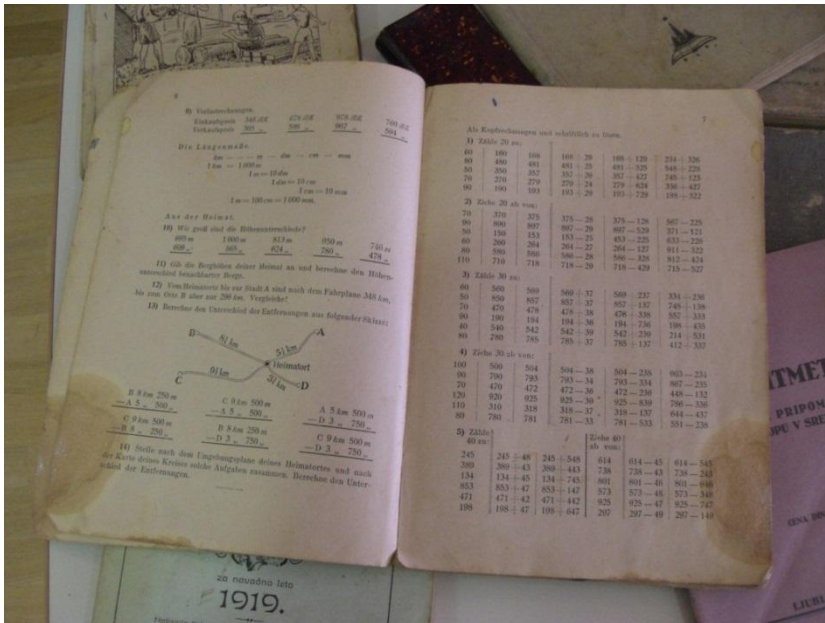
Slika 10: Intervju z gospodom Francem Golobom (foto Majda Geršak)

Slika 11: Nemški matematični učbenik (učbenik je last gospoda Maksa Ekarta)

Slika 12: Nemški matematični učbenik (učbenik je last gospoda Maksa Ekarta)

Slika 13: Nemški matematični učbenik (učbenik je last gospoda Maksa Ekarta)

V Staršah je med drugo svetovno vojno deloval tudi nemški vrtec. Svoje prostore je imel v današnji Koserjevi hiši (Slika 14). Vodila ga je gospa Ani, ki so jo otroci klicali »tante« Ani, saj so se morali z njo pogovarjati v nemškem jeziku. Kasneje jo je zamenjala Eli Klojčnik. Kot pomočnica je bila zaposlena domačinka Marija Gojčič. Delovanje vrtca je prenehalo ob koncu vojne.

Slika 14: Nemški vrtec v Staršah
(fotografije so last gospoda Draga Koserja)

Slika 15: Notranjost nemškega vrtca
(fotografije so last gospoda Draga Koserja)

7 IZSELJEVANJE ZAVEDNIH SLOVENCEV

Prebivalstvo je bilo sprva naklonjeno novi oblasti, saj je bilo poskrbljeno za oskrbo ljudi z osnovnimi življenjskimi potrebščinami in redno zaposlitev. Vendar so med ljudmi vse bolj odmevali radikalni ukrepi nacistov, predvsem izseljevanje zavednih Slovencev.

Nacisti so že na začetku naredili načrt izseljevanja, ki naj bi ga izvedli v štirih izselitvenih valovih. V prvem naj bi izgnali vse slovenske izobražence. V drugem so nameravali izgnati tiste ljudi, ki so se je po letu 1914 preselili na Gorenjsko in slovensko Štajersko. Tretji, največji selitveni val, naj bi zajel prebivalce obmejnega pasu ob meji nemškega rajha z Italijo in Neodvisno državo Hrvaško, ki je potekal sredi slovenskega ozemlja. Zadnji, četrti val izseljevanja, je bil predviden za ljudi, ki niso zaprosili za sprejem v Štajersko domovinsko zvezo ali vanjo niso bili sprejeti.

Slika 16: Izseljeni učitelj Franc Jarc z družino in župnik Franc Polak

(arhiv Osnovne šole Starše)

V Staršah je bil prvi aretiran župnik Franc Polak (Slika 17), ki je bil prepeljan v zbirno taborišče Rajhenburg, od tam pa izseljen na Hrvaško. V Srbijo so bili izseljeni učiteljska družina Franca Jarca (Slika 17) ter učiteljici Olga Čerček in Ljudmila Babšek. Na Hrvaško, v vas Rajič v Slavoniji, je bila izseljena družina Franca Domanjka, ki je imel v Marjeti na Dravskem polju trgovino in gostilno, in Edvard Kovačič z ženo Ano in otroki. Iz Marjete je bil pregan tudi profesor Pipenbaher.

Izelili so sina organista in poštnega uradnika Alojza Colnariča. V Gornji Milanovac v Srbiji so izselil devetčlansko družinoposestnika Ivana Kirbiša iz Prepolj. Okupatorja so partizanske akcije prisilile, da je opustil nadaljnje izseljevanje. Če bi se izseljevanje nadaljevalo po načrtu, ki so ga v Gradcu pripravili Nemci že pred začetkom vojne, bi bili izseljeni tudi tisti, ki so z okupatorjem sodelovali iz strahu.

Veliko ljudi, ki so jih izgnali, so prišli iskati ponoči ali zgodaj zjutraj, saj so predvidevali, da ljudje takratše spijo. Dali so jim pol ure časa, da so lahko spakirali najnujnejše stvari. Družina je lahko s seboj vzela 500 dinarjev oziroma, po uvedbi nove denarne enote, 25 nemških mark, imenovanih »deutschereichmark«. Policija je drugo premoženje zapečatila. Ljudi so odpeljali v zbirno taborišče, kjer so morali oddati vse vrednejše predmete, predvsem zlato. Nato so jih izgnali bodisi v Srbijo ali na Hrvaško.

Slovenski izgnanci so se v pregnanstvu vključili v narodnoosvobodilno gibanje in sodelovali pri osvobajanju Jugoslavije. Po osvoboditvi se je večina vrnila na svoje domove. Franc Domanjko, Alojz Colnarič, Franci Domanjko ml., Ivan Kirbiš ml. In Drago Domanjko tega trenutka niso dočakali, saj so padli za domovino.

7.1 ZGODBA ANTONA KIRBIŠA

Gospod Anton Kirbiš je na svet prijokal 28. maja 1930 v Prepoljah v kmečki družini. Osnovno šolo je obiskoval v Staršah in v času okupacije je opravil 1. ocenjevalno obdobje v 4. razredu.

Njegovo pripovedovanje se začne že v času, ko je bila druga svetovna vojna še v povojih. Zelo slikovito mi je opisal, kako je bila organizirana raznarodovalna politika, s katero so hoteli uničiti slovenski narod. Na cvetno nedeljo 6. aprila 1941 so nemška letala in čete napadle Beograd in druga večja mesta. Letala so napadla tudi Maribor, Ptuj in Turnišče pri Mariboru.

Nemci so že 9. aprila, kljub preprekam jugoslovanske vojske vkorakali v Maribor. Večina ljudi jih je sprejela z navdušenjem, saj so obljubljali boljše razmere za delavce in kmete ter manjše davke. (Življenje izgnancev med drugo svetovno vojno, Pesek, Kokot, Kirbiš, 2012, str. 20)

26. junija 1941 ob 3. uri zjutraj, so »žandarmerji« potrkali tudi na njihova vrata in jim dali pol ure časa, da pripravijo najnujnejše stvari za odhod od doma. Imeli so srečo v nesreči, da je bil eden izmed bratov na travniku pri Pragerskem, saj so imeli namen iti kositi travo. Tako so pridobili na času. Gospod je povedal, da so Nemci ponoči, kar prišli in trkali po vratih in se drli »Auf machen« in ko so prišli noter je policist držal v roki nalog za aretacijo in jim povedal, da so predvideni za izgon ter da jih bodo odpeljali v Meljsko vojašnico. Tukaj je treba poudariti tudi nemško natančnost, da so imeli točne sezname, koga so morali aretirati. Manjkal je torej brat, ki je bil na Pragerskem ter brat Lojze, ki je bil že aretiran, saj se je prostovoljno včlanil v jugoslovansko vojsko. Družina se je torej morala v pol ure oz. po pridobitvi časa, pripraviti na odhod. Skromno prtljago so poveznili v cule, saj kovčki na podeželju pred vojno niso bili običajni. Zelo iskriivo je tudi gospod Kirbiš povedal, kako je imel skrbno mamo, saj mu je naredila manjšo culo iz aderce¹¹. Takratni še njegovi občutki niso bili pravi, saj je bil še otrok. Aretacija je najbolj prizadela njegovo mamo. Sestre Marije pa niso izgnali, saj je bila takrat že poročena in je živela v Marjeti. Ko so jih odvedli v policijski avto, so hišo zapečatili in napisali, da je zaplenjena skupaj z živino v korist nemškega rajha za utrjevanje nemštva na Spodnjem Štajerskem.

Gospod Kirbiš tudi predvideva, da je bila njegova družina izgnana zaradi tega, ker je bil oče župan občine Rače, poslanec in Maistrov borec. Meni, da je lahko šlo tudi za kakšno maščevanje.

Antona Kirbiša, njegovega očeta Ivana in mamo Ano, brate Ivana, Jožeta in Lovra ter sestre Ano, Emeriko in Terezijo so po aretaciji odpeljali v Meljske zapore, v katerih so ga najbolj presunili stražarski stolpi, na katerih so bili vojaki z mitraljezi. Zraven niso imeli denarja, saj ga niso imeli in drugi vrednih stvari. Po popisu so odšli v sobo, kjer je bila na tleh slama. Naslednji dan 27. junija so odšli naprej. V spremstvu vojakov so odšli na železniško postajo, kjer so nacisti formirali 7. transport z okoli 300 izgnanimi. To "povorko" je prišlo gledati zelo veliko ljudi, ki so z izganci sočustvovali. Gospod se tudi spominja, da sta njegova brata v sprevodu hodila z dvignjeno glavo. Njegov oče je bil tudi prepričan, da se to ne bo tako končalo, kot so Nemci predvideli. Za malega Antona je ta transport bil tudi prva vožnja z vlakom. Ti izgoni pa na njihovo srečo niso potekali s skladiščnimi vagoni, ampak z navadnimi

¹¹Je starinski izraz na Dravskem polju za ruto.

potniškimi, tako da so ljudje sedeli v kupejih. V ljudjih, ki so odšli v izganstvu je do Nemcev tlel uporniški ogenj, že od začetka in tako, so že po začetku vožje prepevali pesem »Oj, zdaj gremo, oj, zdaj gremo, nazaj še pridemo«. V negotovosti so se vozili vse do Zidanega Mosta. Na vlaku je zavejalo pravo veselje, ko so zavili proti jugu, saj se jim je zdelo, da bodo odšli v Srbijo. V Zagrebu je Rdeči križ otrokom delil mleko in beli kruh. Gospod Anton je takrat tudi zadnjič jedel beli kruh, saj ga nato štiri leta ni mogel. Pot so nadaljevali proti Sarajevu, kjer so jim ljudje dali sveče, da bi si v vagonih lahko svetili, saj je bilo na poti do Višegrada veliko tunelov. Rdeči križ je izgnancem postregel z golažem, ki ga je bilo za lačne premalo. A Kirbiševi so imeli srečo, saj so preko vez na železniški postaji v Mariboru dobili cekar s hrano, ki jim ga je dala sestra, ki je bila že poročena. Ljudje z vlaka niso mogli pobegniti, saj sta na vhodih v vagon stala dva varnostnika.

Slika 17: Gornji Milanovac (Roš, 1967, str. 126)

29. junija 1941 so prispeli v Gornji Milanovac (Slika 18) v Srbiji. Na postaji je bilo veliko ljudi, ki so čakali na izgnane družine. Pričakali so jih z velikim veseljem ter soočutjem in solidarnostjo. Govorili so jim: "Pokazati čemu mi Nemcima". Tri dni so bivali v tamkajšnji šoli, nato pa so jih razporedili po občinah. Vprašali so jih, če bi raje odšli v mesto ali na podeželje. Odločili so se, da gredo na podeželje, ker so tudi doma imeli kmetijo. Po njih so prišli kmetje z volovskimi vpregami, ki so bile v tem primeru, po pričevanju, zelo dobre in kvalitetne. Družino so odpeljali v vas Brezno, kamor so se vozili ves dan. Ko so prispeli, jim je predsednik občine razkazal kraj, cerkev, šolo, občino in pošto. Vaščani so jim ponudili večerjo in jih pospremili do

šole, kjer so bivali tri dni. Mladinci so družini Kirbiš medtem uredili bivališče v prazni stanovanjski hiši. Gospod Kirbiš je povedal, da so imeli zelo veliko srečo, da je bila hiša prazna in po vselitvi so spali na tleh na slami. Čez čas je nek gospod mami in očetu dal posteljo.

Slika 18: Hiša v Breznu, v kateri so živeli Kirbiševi v izgnanstvu (fotografija je last Antona Kirbiša)

Otroci so potem hodili delati h kmetom, saj so si morali prislužiti hrano. Velikokrat so pobirali slive, ker so bili tam veliki nasadi teh sadežev in delali na travnikih. Njihovi gospodarji so bili zelo prijazni. Poudariti je treba, da so delali izključno za hrano. Gospod je poudaril, da je bilo neizmerno veliko moralne podpore, saj materialne niti ni moglo biti, ker so bili tisti kmetje tudi sami bolj revni.

Kirbiševa mama, ki jo je izgnanstvo zelo prizadelo se je počasi na razmere prilagodila. Veliko ljudi je prihajalo k njej po nasvete, saj je imela knjigo z zdravilnimi rastlinami. Tako, da je bila tudi ona zelo spoštovana. Hodila v cerkev, ki pa je bila pravoslavna. Njeno prepričanje pa je bilo, da ni tako pomembno, kakšna je cerkev, pomembna je vera. „Svešteniki”¹² so Kirbiševim tudi velikokrat pomagali.

Družina je v času izganstva pojedla veliko pasulja, saj je na tem območju dobro uspeval fižol. Krompirja so, v primerjavi s fižolom, pojedli malo. Družina je bila pogosto tudi lačna.

¹²Svetniki

Gospod Kirbiš je v izgnanstvu hodil v šolo. Obiskovati jo je začel po naključju, saj mu je učitelj, pri katerem je pasel ovce, to uredil. V Srbiji je končal 4. razred, ki ga je zaključil z odliko. Zgodovino je imel 4 in srbski jezik 3, vse drugo pa 5. Nato je odšel v gimnazijo, kjer je končal 1. razred. Drugega ni mogel končati zaradi vojaških operacij osvoboditve Srbije. Knjig ni imel. Posojali so mu jih sošolci. Imel ni niti svinčnika.

Slika 19: Anton Kirbiš (na desni) na poti v šolo decembra 1943
(fotografija je last Antona Kirbiša)

Kot vemo, so bila v času vojne tudi oblačila problem in gospodu Kirbišu je kmet, pri katerem je delal, dal sešiti pravo domačo suknjo.

Kirbiševi z drugimi slovenskimi izgnanci niso imeli posebnih stikov, razen z Žlebnikom, ki je bil upokojeni žandar iz Slovenj Gradca.

Gospod se z veliko grenkobo in tesnobo, spominja začetkov krvave vojne. Na tistem območju, kamor je bil izseljen, so delovali partizani, četniki, nedičevci ... Po njegovem pa so imeli pravo pot le partizani, ki so se borili proti nacizmu. To obdobje opisuje, kot zelo kruto, ko ni bilo varno nikjer hoditi, saj so te lahko odpeljali v gozd in te ustrelili.

Ko so se v Srbiji začele organizirati partizanske enote, je šel starejši brat Ivan v partizane. Najprej je bil borec Takovskega bataljona, nato pa slovenske partizanske čete Ivana Cankarja, v kateri so bili slovenski izgnanci. Novembra 1941, po umiku iz Užic, je brat padel na planotah Zlatibora. (Življenje izgnancev med drugo svetovno

vojno, Pesek, Kokot, Kirbiš, 2012, str. 22) Tudi drugi bratje so se vključili v narodnoosvobodilno gibanje. Anton Kirbiš je pri raznih akcijah sodeloval kot kurir, ker je bil najmlajši.

Slika 20: Oče Antona Kirbiša
(fotografija je last Antona Kirbiša)

Očeta Ivana so zaradi sodelovanja v narodnoosvobodilnem gibanju leta 1942 zaprli v zloglasno koncentracijsko taborišče Banjico v Beogradu. K sreči je preživel in se rešil s pomočjo stražarja, ki je bil pred vojno orožnik v Račah, kjer je bil oče župan. V tem taborišču je bilo zelo hudo, tako kot v drugih, kjer so se nad taboriščniki izživljali. Odpustnico (Slika 22) iz taborišča je dobil šele na vlaku, tik pred odhodom v Gornji Milanovac. Ko se je oče vrnil, je bil zelo shujšan in bolan. Zaradi izčrpanosti ni mogel niti sam hoditi. Mislili so že, da bo umrl. Vendar pa gospod navaja, da se je "pobral" tudi, zaradi velike moralne podpore prijateljev.

Slika 21: Odpustnica Ivana Kirbiš iz taborišča
 (dokument je last Antona Kirbiša)

Gospod Kirbiš je bil tudi partizanski kurirček in pri tem delu se mu je zgodil spodrslijaj, ko je javno povedal, da ima rad partizane. To zgodbo so ljudje jemali zelo resno, vendar je upravnik pošte vse te strasti pomiril. Takšen buren odziv je bil zaradi razdeljenosti ljudi med četnike in partizane.

Po koncu vojne je bilo slovo od ljudi iz Milanovca polno solz in joka. S posebnimi transporti so se s pomočjo komisije za repatiacijo vrnil Prepolje 17. julija 1945 (Slika 23). S tem so dobili nazaj tudi državljanske pravice. Tisti dan, ko so prispeli na železniško postajo v Rače, je bil Anton Kirbiš tako neučakan, da je tekel v Prepolje. Naproti mu je pritekla skupina prepoljskih otrok. Nastalo je nepopisno veselje in objemanje. Pred hišo je stal slavolok okrašen s cvetjem. Zvečer so krajani v počastitev njihove vrnitve pripravili proslavo s kulturnim programom.

Slika 22: Družina Kirbiševih po vrnitvi iz izgnanstva leta 1945
(fotografija je last Antona Kirbiša)

Doma so našli opustošeno in prazno hišo. Med vojno so bili v njej nekaj časa Bolgari, ki so bili vrtnarji. Nekaj zemljišča je nemški komisar dal tudi v najem. Pred koncem vojne so hišo zaradi slabe vesti ponudili sestri. Ob nesebični pomoči nekaterih bližnjih so začeli znova. Gospod Kirbiš je povedal, da ljudje niso bili tako prijazni, kot v Milanovcu.

Očeta so vaščani izvolili za prvega predsednika Krajevnega ljudskega odbora Prepolje. Brata sta še nekaj časa ostala v jugoslovanski vojski, nato pa sta nadaljevala šolanje. Anton se je vpisal v ptujsko gimnazijo. Zaradi vojne je zamudil dve leti. Za 2. letnik je delal diferencialni izpit in ga uspešno opravil. Na izpitu je odgovarjal Antonu Ingoliču, ki ga mladi poznamo kot pisatelja. (Življenje izgnancev med drugo svetovno vojno, Pesek, Kokot, Kirbiš, 2012, str. 23)

Anton Kirbiš je leta 1949 s sestro Emeriko obiskal Brezno pri Gornjem Milanovcu, kamor je bila družina izgnana med vojno. Zahvalil se je gostiteljem, ki so jih gostoljubno sprejeli. Poveda je, da čutil dolžnost, da gre k ljudem in se jim zahvali. Kasneje je z njimi ohranjal stike tako, da je potoval z vlakom bratstva in enotnosti (Slika 24).

Slika 23: Dopisnica vlaka bratstva in enotnosti (dopisnica je last Antona Kirbiša)

8 ŽIVLJENJE V TABORIŠČU WETZELSDORFU PRI GRADCU¹³

Nemški okupator je veliko Slovencev poslal v koncentracijska, delovna ali prevzgojna taborišča. Gospa Ivanka Horvat (Sliki 25 in 26), stara 80. let, mi je pripovedovala o taborišču Wetzelsdorf pri Gradcu, kamor so jo poslali s štirinajstimi leti.

Slika 24: Gospa Ivanka Horvat (Glasilo občine Starše, Klep, 2006, str. 40)

Dne 17. januarja 1945, v času najhujše zime in mraza, so jih prišli Nemci na dom iskat s sanmi, saj so imeli njeno družino za nezanesljivo, ker je bil starejši brat Avgust med borci 14. divizije. Iz Prepolj so jih odpeljali na železniško postajo v Rače, od tam v Maribor, nato pa so jih poslali v Gradec. Nacisti so jih namestili v prevzgojno taborišče Wetzelsdorf pri Gradcu, kamor so pošiljali mladoletnike in matere z otroki iz Spodnje Štajerske.

Taborišče je bilo veliko barakarsko naselje. V bližini njene barake so živeli tudi zavezniški vojni ujetniki. Taboriščniki so bili oblečeni v svoja oblačila in ne v taboriščna, kot nekateri mislijo. Oblačila so bila večinoma umazana, saj je bilo za higieno slabo poskrbljeno. Razširjene so bile uši. V taborišču je gospa Ivanka morala delati. Pomagala je v taboriščni kuhinji, kjer je včasih izmaknila »bob«¹⁴ ali jabolko. Paziti je morala tudi mlajše otroke. Nekaterim otrokom, ki so imeli s seboj matere, je

¹³ Zapis o pričevanju gospe Ivanke Horvat sem opravil že leta 2011 in z njim dopolnil skope podatke, ki so bili objavljeni v občinskem glasilu. Pričevanje naj bi dopolnilo podobo življenja ljudi med drugo svetovno vojno.

¹⁴ »Bob« je na Dravskem polju narečni izraz za krompir.

bilo lažje, saj so jih zaščitile. Sama te sreče ni imela, saj so bili njeni straži zaprti v taborišču pri TAM-u oziroma v Strnišču.

Slika 25: Intervju z gospo Ivanko Horvat (foto Majda Geršak)

V taborišču so imeli redne obroke hrane. Jedli so trikrat na dan. Sprva gospe Ivanki taboriščna hrana ni teknila, saj je imela priboljške od doma. Sčasoma pa se je navadila tudi na »bob«, ki je bil glavna taboriščna hrana. V taborišču je prvič videla in poskusila nekakšno pašteto, namazano na kruh.

Spominja se, da sta jo v taborišču obiskala brat Jože in sestra Neža, ki sta od doma do taborišča prikolesarila. Za rojstni dan ji je teta Hana poslala meso.

Nacisti so v taborišču skrbeli za izobraževanje mladih. Imeli so nemško šolo, s katero gospa Ivanka ni imela težav, saj je dobro znala nemško. Da jim je bilo v baraki vsaj malo toplo, so dekleta, ki so živela v njej, hodila h kilometer oddaljeni železniški progi in tam pobirala drobce premoga, ki so padli z vlakov.

Med bivanjem v taborišču je gospa Ivanka doživela tudi zavezniški bombni napad. S prijateljico sta prepozno slišali alarm za zračni napad in nista uspeli pravočasno priti do zaklonišča, zato jima ni preostalo drugega, kot da se skrijeta v baraki. Med napadom je padla bomba v neposredno bližino barake in jo na tisti strani povsem uničila. Še danes z grozo pomisli, da bi lahko takrat umrla.

Z veseljem se spominja osvoboditve taborišča, ko so jih poklicali in jim rekli: »Lahko greste, kamor hočete!«, saj se je približevala ruska rdeča armada. Brez oklevanja so se odpravili na pot, ki je trajala tri dni in noči. Hrane niso imeli veliko, saj so na poti

dobivali večinoma le vodo. Prvo noč so prespali na železniški postaji v Puntigamu pri Gradcu. Naslednja noč je bila bolj nemirna, saj so plegli in zaspali kar v obcestnem jarku, mimo katerega so vozile motorizirane nemške enote, ki so bežale. Zadnja noč je bila mirnejša, saj jih je sprejel reven kmečki par s hčerko, kjer so lahko prespali v hlevu. Naslednji dan jim je gospodinja za zajtrk pripravila redko krompirjevo juho, ki jim je zelo teknila. Gospa Ivanka se z nasmeškom spominja, da je po nemško spraševala ljudi za pot, ko se ji je zgodilo, da ji je moški, ker je bila že na slovenskem ozemlju, odgovoril, naj sprašuje slovensko.

Med potjo domov se je gospa Ivanka ustavila pri sestri Mariji v Rošnji, ki jo je rešila uši, jo okopala in nahranila. Medtem so razpustili tudi taborišče, kjer sta bila zaprta njena starša, tako da je lahko odšla domov.

Gospa Ivanka je med pogovorom poudarila, da so bili v taborišču sicer prijazni do otrok, kar pa ni moglo nadomestiti staršev, od katerih so jo ločili.

9 MOBILIZACIJA V NEMŠKO VOJSKO

Navdušenje nad novo oblastjo je zaradi radikalnih ukrepov okupatorja proti zavednim Slovencem in zaradi prisilne mobilizacije v nemško vojsko kmalu minilo. Možje iz Starš se pozivu v vojsko največkrat niso odzvali. Raje so se skrivali ali odšli k partizanom, kar je bilo na Spodnjem Štajerskem dokaj težko, saj je bilo narodnoosvobodilno gibanje slabše razvito. Tisti možje, ki so se pozivu odzvali, pa se čez čas, ko so lahko prišli domov na dopust, niso več vrnili v vojsko. Dezerterstvo je bilo kaznovano s smrtjo, svojce pa je čakalo prisilno delo v taborišču. O tem priča listina krajevne skupine Štajerske domovinske zveze Zlatoličje (St. Heimadbund Golldorf) z dne 13. 3. 1944. (Slika 27)

DOMAČA IMENA POBEŽLIV	IME IN PRIIMEK		Rojstni datum	Bivali. sez. - Wohnort	VOJNA SPINA	OPOMBA	PREVOD OPOMBE:
	Ptl. Zl.	Vor u. Zunaa					
<i>Škrcar</i> <i>Peči</i> <i>iz Zlatoličja</i>	12.	Josef Schunkowitz	19.8.1917	Goll-dorf 75	Wehrmelde- A. Pettau 25.9.43.	wurde niemand festgenommen Ehefrau hochschwanger.	<i>KERJA KEMAJ, VUKONOSICA NI ZAPRLA</i>
<i>Škrcar</i> <i>Škrcar</i> <i>iz Zlatoličja</i>	13.	Johann Zirovnik	27.11.1920	Goll- Dorf 97	3 SW. Fp. Aufklärungs- Bz. u. Ausst. Abt. 2 Wien 15.10.43.	Ehefrau Maria Zirovnik sitzt bei der A.Z. St. Neudorf.	<i>NE NA PARTIJA ZAPRLA V NOVI VASI</i>
<i>Bandur</i> <i>Franc</i> <i>iz Kostanje</i>	14.	Franz Bandur	26.3.1917	Rast a. Draurain 28	II Kraftf. 17. Gestalt 10.12.43	Ehefrau wurde festgenommen. Frau weg. Krankheit freigelassen.	<i>KERJA ANTON, NA NEKADAJ OČENSKEM ZARADKOVAN</i>
<i>Ogrisek</i> <i>Jovan</i> <i>iz Zlatoličja</i>	15.	Johann Ogrisek	12.11.1923	Goll- dorf 9	13 Geb. Jäg. Reg. 137 Feld. Nr. 0 9 0 7 9 27.11.43.	Vater Franz Ogrisek sitzt ein b.d.A.Z. St. Neudorf	<i>OČE FRANJ ZAPRL V NOVI VASI</i>
<i>Goitschitsch</i> <i>August</i> <i>iz Zlatoličja</i>	16.	August Goitschitsch	23.7.24	Golldorf 80	A. Pettau 26.11.43	Schwester Agnes Goitschitsch sitzt ein A.Z. St. Neudorf	<i>SESTRA NEŽA ZAPRLA V NOVI VASI</i>
<i>Bandur</i> <i>Jovan</i> <i>iz Kostanje</i>	17.	Johann Bandur	15.5.21	Rast a. Draurain 41	II. Ausb. Batl. Geb. Jäg. 137 Rufstein Tirol 11.9.1943	Ehefrau Anna Bandur, sitzt ein i.d.A.Z. St. Neudorf	<i>KERJA ANA ZAPRLA V NOVI VASI</i>
<i>Pischeck</i> <i>Jovan</i> <i>iz Kostanje</i>	18.	Johann Pischek	6.5.26	Golldorf 81	Wehrmelde A. Pettau 24.11.43	Mutter allein wurde niemand festgenommen.	<i>KERJA MAMI NEKA, NISMA NIKOJAR ZAPRLA</i>
<i>Katzian</i> <i>Franz</i> <i>iz Zlatoličja</i>	19.	Franz Katzian	26.10.1917	Golldorf 69	Feldpost- nummer 09139 K 29.12.1943	wurde noch niemand festgenommen, Erhebungen sind noch nicht abgeschlossen Meldung wurde ss. v. Gen. d. F. Golldorf vorgelegt.	<i>NI SE JE NIČE ZAPRLA, NE JE POZVEDAVANJE NIŠO ZAPRLA</i>
<i>Klasinz</i> <i>Franz</i> <i>iz Zlatoličja</i>	20.	Franz Klasinz	26.12.1926	Golldorf 95	geflüchtet nach einem Kaufmanns- nachtr. Bgl. sich der Erfassung entzogen	Vater Franz Klasinz sitzt ein b.d.A.Z. St. Neudorf	<i>OČE FRANJ ZAPRL V NOVI VASI</i>
<i>Dobnik</i> <i>Anton</i> <i>iz Starš</i>	21.	Anton Dobnik	9.5.1925	Alten- dorf 9	ist vor der Erfassung z. RAD. ver- schwunden.	Vater Anton Dobnik sitzt b.d.A.Z. St. Neudorf.	<i>OČE ANTON ZAPRL V NOVI VASI</i>

Slika 26: Listina s seznamom dezertirjev in ukrepi proti njihovim svojcem (Glasilo občine Starše, Selinšek, 2003, str. 16)

Šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko je že 24. marca 1942 objavil odredbo o vojaški obveznosti. Kmalu so sledili vpoklici v nemško vojsko, ki so se izvajali do pomladi 1945. Najprej so morali v vojsko fantje, rojeni leta 1923 in 1924. Februarja 1943 so jim sledili rojeni leta 1925, nato vsi rojeni med leti 1911 in 1927.

Slika 27: Franc Kac v nemški uniformi

(Glasilo občine Starše, Klep 2000, str. 17)

V nemško vojsko je bil mobiliziran gospod Franc Kac (Slika 12) iz Zlatoličja, rojen leta 1925. Vpoklican je bil leta 1943, star 18 let, v 14. rezervni strelski bataljon v kraj Harp am Neckar, kjer je končal začetno urjenje.

V jeseni je bil premeščen v Francijo. Kljub temu da je bila jesen zelo mrzla, vojaki pod uniformo niso smeli imeti oblečenih puloverjev ali drugih toplih oblačil. Ker so gospoda Kaca nadrejeni večkrat dobili, da je imel oblečen pulover, je bil po nekaj opozorilih kaznovan tako, da je moral delati sklece, skakati iz jame v jamo in podobno. Ker je imel ob sebi še enega Slovenca, sta se odločila, da oficirja »ne bosta več razumela« in sta mu na vprašanje, zakaj ne razumeta nemško, povedala, da sta Slovenca in ne Nemca. Zaradi neposlušnosti sta bila tri tedne zaprta in večkrat zaslišana. Nato so ju prepeljali v zapor generalštaba v Metz, kjer ju je zaslišalo šest visokih oficirjev. Rešila sta se s sklicevanjem na izmučenost. Kljub temu sta bila obsojena na tri tedne strogega zapora v majhni celici z linico pod stropom. Dnevno sta dobila le košček kruha in skodelico vode.

Po treh tednih sta bila izpuščena, vendar je bila njuna enota premeščena drugam, zato sta bila v Metz še tri mesece in se v vojašnici pripravljala na fronto. Gospod Franc se spominja, da so vojaki nagajali nadrejenim s tem, da so se za drugega javljali na »apelu« in se zato število vojakov nikoli ni ujemalo z dejanskim stanjem.

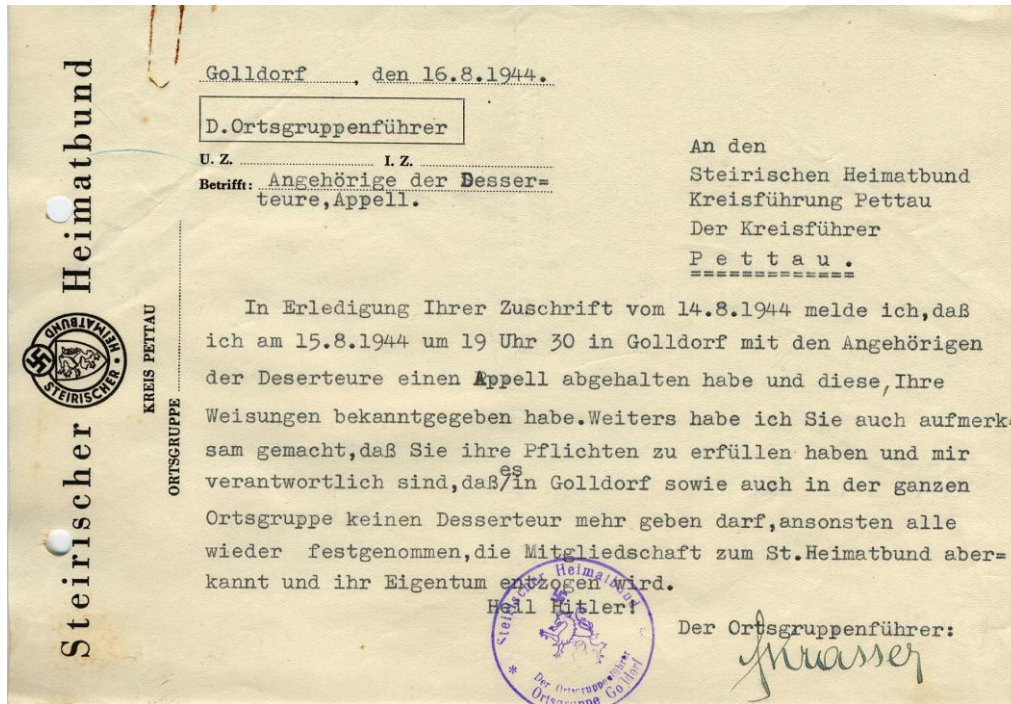
Pravi pekel se je za gospoda Kaca in njegovega prijatelja Kordeža začel spomladi leta 1944. Takrat so ju iz Metza poslali na rusko fronto. Boji so potekali vsak dan,

nemška vojska pa je vedno bolj pešala. Vojaki so se zato pogosto predajali ruski Rdeči armadi. Predaje so potekale predvsem ponoči. Zanj se je odločil tudi gospod Kac in 5. avgusta 1944 prebežnil na nasprotno stran skupaj s Francem Mihaličem. Noč sta prebila v šupi. Zjutraj pa so ju zajeli Rusi in ju odpeljali na zaslišanje. Ker se nista hotela pridružiti Rusom, sta morala v taborišče, kjer ni bilo hrane in je veliko ujetnikov umrlo. Ko sta dobila možnost, da se vključita v prvo jugoslovansko prostovoljno brigado, sta napisala prošnjo, saj sta se želela vrniti domov za kakršnokoli ceno. 15. septembra 1944 sta že bila v brigadi, s katero sta se pomikala proti Balkanu. Po osvoboditvi Beograda so vojake premestili v druge jugoslovanske enote. Z Mihaličem sta se takrat zadnjič videla, saj je ta padel.

Gospod Kac je bil premeščen na sremsko fronto, kjer so potekali hudi boji proti nacistom, ustašem in četnikom. Pogosto je moral v izvidnico, vendar se mu na srečo ni nič zgodilo. Prvič je bil ranjen 26. januarja 1945. Ko je vstajal iz zaklona, ga je krogla zadela v prsi. Ko si je opomogel, je bil poslan nazaj na fronto, kjer je potekala huda ofenziva. Pri Slavonskem brodu je bil drugič ranjen, ko ga je v nogo zadel drobec ročne bombe. Premeščen je bil v pratež in se je vozil z vozovi, saj ni mogel več hoditi. V Pakracu so zbrali vse slovenske borce in jih preko Madžarske premestili v Mursko Soboto, kjer so se pripravljali za boje ob Muri. Ko je prišel 9. maj 1945, so se, preko Ljutomera in Ptuja, napotili v Maribor. Takrat je lahko za tri ure obiskal domače na Hajdini, ki so v vsem tem času dobili le dve njegovi pismi. Njegova enota je bila premeščena na Koroško, od tam pa so morali oditi v Novi Sad, Zagreb in nazadnje v Čakovec.

Demobilizacija je sledila šele leta 1947, ko se je po štirih letih lahko končno vrnil domov. Čeprav se je vrnil živ in zdrav, vojnih grozot ne bo nikoli pozabil.

V nemško vojsko je bil mobiliziran tudi gospoda Franc Kacjan, vendar je njegova zgodba nekoliko drugačna. Gospod Kacjan je bil po poklicu železničar, vendar so ga kljub temu junija 1943 vpoklicali v nemško vojsko. Nadomestili so jih stari upokojeni železničarji. Odpeljali so ga v belgijsko mesto Arlon, kjer je bil dodeljen tako imenovanemu »Ersatz und Ausbildungsbatalion«. Dopust je dobil ravno za božične praznike in sklenil, da se v nemško vojsko ne vrne več. Z iznajdljivostjo mu je uspelo, da so ga nacisti uvrstili na seznam pogrešanih. S tem je svojo družino rešil taborišča. Na seznamu (Slika 27) je gospod Kacjan zapisan pod zaporedno številko 19.

Slika 28: Poziv vodje krajevne skupine Štajerske domovinske zveze Zlatoličje dezertarjem (gradivo hrani arhiv Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru)

10 NAPAD NA OROŽNIŠKO POSTAJO V STARŠAH

V noči na 16. oktober 1943 so borci Lackovega odreda napadli orožniško postajo v Staršah. Napad, ki ga je organizirala Nežika Golob, je vodil Franc Krepfl - Zmaj. Borci so najprej obkolili postajo. V veliko pomoč so jim bili domačini, ki so pripravili vse potrebno za napad. Razorožili so domačo stražo in minirali stavbo orožniške postaje. Po pozivu Nemcem, naj se predajo, so jim ti odgovorili z metanjem bomb. Partizani so začeli streljati in metati granate. Med napadom ni bil ubit noben partizan. Te sreče pa niso imeli orožniki, saj je bil njihov poveljnik ubit, dva pa sta bila poškodovana. Napadalci so se nato odpravili proti starški graščini, kjer je imel okupator še druge urade. Vendar so uradniki pred njimi zbežali v bližnji gozd. Na orožniški postaji so partizani zajeli domačina Tramška, ki so ga odvedli na Pohorje in ga kaznovali z usmrčitvijo.

KUNDMACHUNG

Wegen hinterlistiger Mord- und Raubüberfälle auf die untersteirische Bevölkerung, wobei u. a. mehrere Hoheitssträger verschleppt und ermordet wurden, hat das Feldgericht nachstehende Banditen und kommunistische Gewaltverbrecher

zum Tode verurteilt:

1. **Bretschko Johann**, geb. 10. 12. 1916 in Rasbor
2. **Terbouts Karl**, geb. 16. 10. 1903 in Rain
3. **Aschlahar Stanislaus**, geb. 11. 5. 1924 in Hudi-vrh
4. **Urgl Guldo**, geb. 8. 9. 1914 in Tschelownik
5. **Schumer Andreas**, geb. 30. 11. 1899 in Donati Berg
6. **Grosser Emanuel**, geb. 22. 1. 1913 in Trifail
7. **Sapoinik Leopold**, geb. 21. 11. 1896 in Trifail
8. **Poischak Josef**, geb. 28. 11. 1908 in Cilli
9. **Urieb Viktor**, geb. 31. 3. 1915 in Eichtal
10. **Kolar Milan**, geb. 4. 1. 1922 in Eichtal
11. **Foltz Franz**, geb. 12. 12. 1900 in Frauastauden
12. **Kolar Anton**, geb. 5. 5. 1902 in Trichlhof
13. **Ribitsch Franz**, geb. 2. 10. 1918 in Saldenhofen
14. **Golz Anton**, geb. 22. 12. 1911 in St. Anna
15. **Widmar Emil**, geb. 13. 10. 1920 in Trifail
16. **Belina Johann**, geb. 8. 12. 1908 in St. Hema
17. **Smudja Nikolaus**, geb. 8. 5. 1911 in Knin
18. **Diwiak Alexander**, geb. 28. 6. 1920 in Ribnitza
19. **Pungarschek Paul**, geb. 8. 6. 1918 in Eichtal

Das Urteil wurde am 11. und 14. Dezember 1944 an den Tatorten der letzten Verbrechen in Tüffer, Kr. Cilli und in Golldorf, Kr. Peñtau, vollstreckt.

Marburg/Drau, den 15. Dezember 1944.

OBJAVA

Radi zahrbtnih umorov ter roparskih napadov na spodnještajersko prebivalstvo, pri katerih je bilo siloma odvečeno in umorjeno več predstavnikov stranke, je obsodilo preko sodišče sledeče bandite in komunistične nasilneže

na smrt:

1. **Bretschko Johann**, geb. 10. 12. 1916 in Rasbor
2. **Terbouts Karl**, geb. 16. 10. 1903 in Rain
3. **Aschlahar Stanislaus**, geb. 11. 5. 1924 in Hudi-vrh
4. **Urgl Guldo**, geb. 8. 9. 1914 in Tschelownik
5. **Schumer Andreas**, geb. 30. 11. 1899 in Donati Berg
6. **Grosser Emanuel**, geb. 22. 1. 1913 in Trifail
7. **Sapoinik Leopold**, geb. 21. 11. 1896 in Trifail
8. **Poischak Josef**, geb. 28. 11. 1908 in Cilli
9. **Urieb Viktor**, geb. 31. 3. 1915 in Eichtal
10. **Kolar Milan**, geb. 4. 1. 1922 in Eichtal
11. **Foltz Franz**, geb. 12. 12. 1900 in Frauastauden
12. **Kolar Anton**, geb. 5. 5. 1902 in Trichlhof
13. **Ribitsch Franz**, geb. 2. 10. 1918 in Saldenhofen
14. **Golz Anton**, geb. 22. 12. 1911 in St. Anna
15. **Widmar Emil**, geb. 13. 10. 1920 in Trifail
16. **Belina Johann**, geb. 8. 12. 1908 in St. Hema
17. **Smudja Nikolaus**, geb. 8. 5. 1911 in Knin
18. **Diwiak Alexander**, geb. 28. 6. 1920 in Ribnitza
19. **Pungarschek Paul**, geb. 8. 6. 1918 in Eichtal

Sodba je bila izvršena dne 11. in 14. decembra 1944 v Tüffer-u, Kreis Cilli ter Golldorf-u, Kreis Peñtau, na licu mesta zadnjih zločinov.

Der Höhere SS- und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII
gez. **Rösener**
SS-Obergruppenführer und General der Polizei.

Slika 29: Razglas o streljanju talcev v Staršah 14. decembra 1944 (gradivo hrani arhiv Muzeja narodne osvoboditve v Mariboru v zbirki plakatov o streljanju talcev)

Ker je bil med napadom ubit orožniški poveljnik Johan Krasser, so na njegovem pogrebu 18. oktobra na Ptuj Nemci napovedali, da bodo za kazen v Staršah ustrelili 10 talcev (Slika 30). Iz zaporniške knjige ptujskih zaporov je razvidno, da so 13. decembra 1944 iz raznih zaporov pripeljali deset zapornikov, ki so jih naslednjega dne ob 7. uri zjutraj prepeljali v Starše. V Staršah so Nemci dan pred streljanjem zbrali skupino moških, ki je morala na mestu streljanja izkopati velik skupinski grob. Talce so odvedli na »farovške štuke« in jih tam ustrelili. Eden od talcev je pred ustrelitvijo zaklical: »Danes vi streljate nas, kmalu bodo drugi streljali vas!« (Starše skozi čas, Toš, 2010, str. 163). Nadaljnje besede mu je preprečil strel. Streljanje so morali v svarilo gledati domačini in učenci šole. Kmetje so morali po končanem streljanju talce tudi pokopati. Ustreljeni so bili Milan Kolar iz Hrastnika, Franc Fojtl iz Brezja pri Mariboru, Anton Kolar s Pragerskega, Franc Ribič iz Vuzenice, Anton Golc iz Podčetrčka, Emil Vidmar iz Trbovelj, Janez Belina iz Ložna, Nikolaj Smudja iz Loke pri Trbovljah, Aleksander Divjak iz Ribnice pri Kočevju in Pavel Pungaršek iz Hrastnika. (Glasilo občine Starše, Kirbiš, 1998, str. 19) Trupla sedmih so svojci po osvoboditvi odpeljali, druge padle pa so prenesli na pokopališče v Staršah (Slika 31).

Slika 30: Izkop ustreljenih talcev po vojni
(fotografija je last gospe Majde Geršak)

Po vojni so na kraju usmrtitve postavili spominsko obeležje (Slika 32). Leta 1987 pa je bil ob prepoljskem gozdu postavljen spomenik (Slika 34), ki opozarja na ta nacistični zločin. Na spomeniku so zapisana imena padlih in napis:

»Iz tega ljudstva
smo se rodili,
za to deželo
smo se borili,
za vas, vnuki,
smo prelili
svojo kri.«

Slika 31: Pradedek ob odkritju spomenika padlim talcem
(fotografija je last gospe Majde Geršak)

Slika 32: Sprevod ljudi k spomeniku padlim talcem
(fotografija je last gospe Majde Geršak)

Slika 33: Spomenik talcem ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)

Slika 34: Napis na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)

Slika 35: Imena padlih talcev na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)

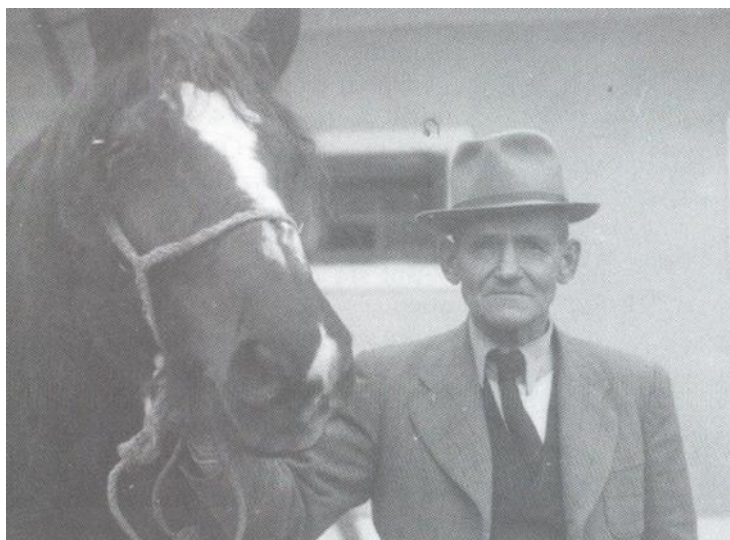
11 NARODNOOSVOBODILNOGIBANJE V STARŠAH

Narodnoosvobodilno gibanje se je v Staršah razmahnilo leta 1943 in 1944, ko so bili pogoji za delo aktivistov in simpatizerjev osvobodilne fronte vse boljši.

Narodnoosvobodilno gibanje je bilo zelo razširjeno v Zlatoličju, kjer je prvi letak, ki je pozival k upor, v vas prinesel Milko Golob, stric Franca Goloba, s katerim sem opravil intervju. Domačija Jakoba Goloba, kjer so že prvo leto okupacije skrivali partizane, je veljala za njihovo zanesljivo postojanko. Vendar so nacisti postojanko odkrili, Jakoba Goloba aretirali in ga po enem letu izpustili. V Zlatoličju je bila septembra 1944 ustanovljena obveščevalna kurirska postaja A1, ki jo je vodil Franc Šolar. Znani kurirki, ki sta iskali zveze s partizani, sta bili Milka in Nežika Golob. Slednja je v svojih spominih zapisala, da so partizani s pomočjo orožnika Miheliča, ki je delal na orožniški postaji, med napadom zaplenili puške, strelivo in zvon. Nežikin oče Anton je s pomočjo Franca Peska skrnil tudi zvon kapele v Zlatoličju (Slika 37).

Slika 36: Golobova družina pred kapelo v Zlatoličju
(Glasilo občine Starše, Šolar, 2002, str. 19)

Slika 37: Anton Golob
(Glasilo občine Starše, Šolar, 2002, str. 19)

Gospa Nežika je dobivala ponarejene legitimacije in z njimi veliko fantov rešila nemške mobilizacije. Narodnoosvobodilno gibanje se je v Zlatoličju razširilo leta 1944. Decembra 1944, ko so Nemci aretirali Nežiko Golob, je gibanje zamrlo, saj so nacisti izvajali strog nadzor.

Leta 1943 so bile v Zlatoličju in Staršah organizirane prve javke. Ena od njih je bila pri Štefanu Ekartu, kjer so sprejemali in oddajali kurirsko pošto. V Prepoljah je narodnoosvobodilno gibanje vodil Ivan Gerečnik. Pri Antonu Greifu in Klasincu sta bili pomembni postojanki. V Marjeti na Dravskem polju je bil vodja gibanja Franc Šimek. Tukaj je potekala tudi kurirska povezava med Pohorjem in Slovenskimi goricami. 1. aprila 1945 so Nemci pri Tomažu Kirbišu odkrili partizane. Ujetnike so na gmajni pri gasilskem domu pretepli in jih odpeljali v mariborske zapore.

12 SPOMINSKA POT

Ob ponovnem pregledovanju analize osnovnošolskega anketnega vprašalnika sem ob zadnjem vprašanju »V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu?« zasledil, da učenci ne vedo, zakaj tam pravzaprav stoji, saj je pravilen odgovor »v spomin na streljanje talcev« odgovorilo le 20 (35 %) učencev. Zato sem se odločil, da se bom odpravil »od hiše do hiše« in povprašal 100 sovaščanov, ali vedo zakaj tam stoji spomenik, ali vedo koliko spomenikov je postavljenih v ta spomin in koliko spomenikov imamo v Staršah v spomin na drugo svetovno vojno.

Ugotovil sem, da 67 (67 %) ljudi ve, da spomenik ob prepoljskem gozdu stoji »v spomin na streljanje talcev«, le 22 (22 %) ljudi ve, da tam stojita dva spomenika. Vendar sem se vseeno odločil, da je za osveščanje ljudi o teh dogodkih in spomenikih treba narediti nekaj več.

Odgovor	Skupaj	
	št.	%
V spomin na kmečki upor	-	-
V spomin na streljanje talcev	67	67
V spomin na žrtve druge svetovne vojne	33	33

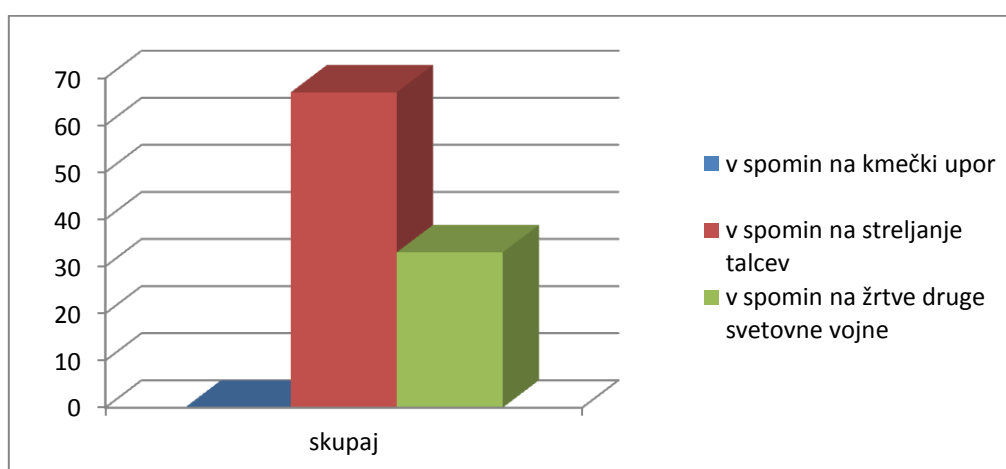

Tabela in grafikon 1: »V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu?«

Odgovor	Skupaj	
	št.	%
En spomenik	78	78
Dva spomenika	22	22

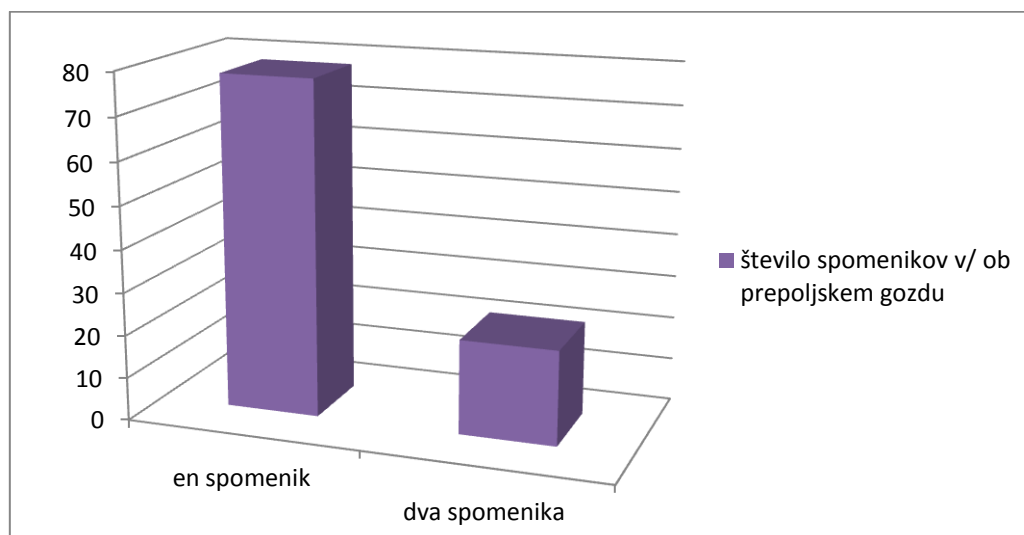

Tabela in grafikon 2: »Koliko spomenikov stoji v/ob prepoljskem gozdu?«

Zamislil sem si spominsko pot z naslovom »Spomin na eno žrtev, spomin na milijone žrtev«. Če se bomo spomnili ene same žrtve, se bomo spomnili milijonov drugih žrtev prve in druge svetovne vojne.

Žrtve prve svetovne vojne sem vključil v spominsko pot, ker imamo v Staršah pred cerkvijo spomenik žrtvam prve svetovne vojne. Tam bi se pot, označena na zemljevidu (Slika 49) s točko 1, tudi začela (Slika 2).

Nadaljevala bi se do šole v Staršah, kjer stoji spomenik žrtvam druge svetovne vojne (Slika 49), na zemljevidu označen s točko 2. Pri spomeniku bi udeležencem spominske poti povedal tudi nekaj osnovnih podatkov: »V narodnoosvobodilnem boju je padlo 30 borcev iz Starš. Osrednji spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja stoji pred Osnovno šolo Starše. Leta 1963 ga je dala postaviti krajevna organizacija zveze borcev s pomočjo okoliških krajanov. Spomenik so leta 1973 obnovili. Število žrtev druge svetovne vojne še ni dokončno, saj je v nemški vojski padlo 38 prisilno mobiliziranih moških, večinoma na vzhodni fronti. Padli vojaki so bili

mladi fantje, rojeni med leti 1920 in 1926. Žrtev bi bilo veliko več, če ne bi mnogi mobiliziranci pobegnili ali pa se sploh niso odzvali pozivu.» (Geršak, 2011, str. 33)

Slika 39: Spomenik žrtvam prve svetovne vojne pred cerkvijo (foto avtor naloge)

Slika 38: Plošča na spomeniku žrtvam prve svetovne vojne (foto avtor naloge)

Slika 40: Spomenik žrtvam druge svetovne vojne pred osnovno šolo Starše (foto avtor naloge)

Ob prepoljskem gozdu stoji spomenik v spomin na streljanje talcev, na zemljevidu označen s točko 3. (Slika 50) Postavili so ga leta 1987. Spominsko obeležje je nekaj metrov od mesta, kjer so med vojno ustrelili in pokopali talce.

Slika 41: Spominsko obeležje ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)

Slika 42: Napis na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)

Slika 43: Imena ustreljenih talcev na spomeniku ob prepoljskem gozdu (foto avtor naloge)

Na mestu streljanja so po vojni postavili manjše obeležje¹⁵, ki je danes zapuščeno in le redki še vedo zanj. Na zemljevidu je označeno s točko 4 (Slika 50).

Slika 45: Prvotno spominsko obeležje danes
(foto avtor naloge)

Slika 44: Prvotno spominsko obeležje danes
(foto avtor naloge)

Slika 46: Prvotno spominsko obeležje danes
(foto avtor naloge)

¹⁵ Fotografije postavitve prvega spominskega obeležja, so v poglavju »Napad na orožniško postajo v Staršah«

Pri tem spominskem obeležju bi se spominska pot končala. Da bi obiskovalcem pot ostala v spominu, sem izdelal zloženko (Priloga 3) z osnovnimi podatki in fotografijami spominskih obeležij na poti, ki bi jo dobil vsak obiskovalec.

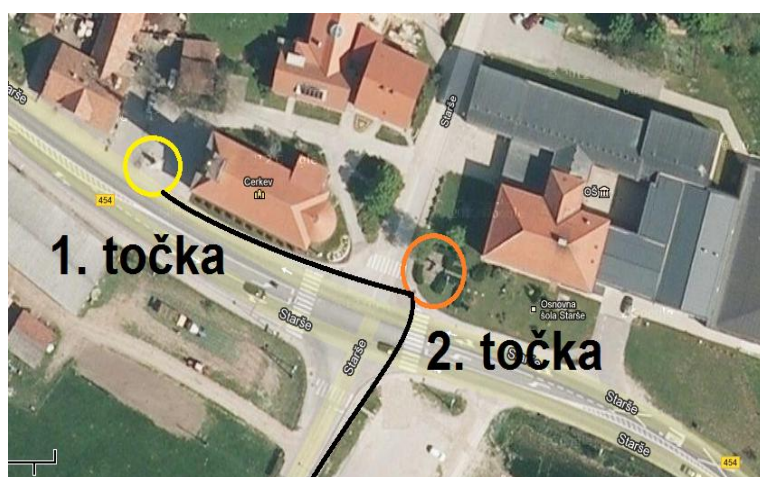
Povezal sem se z učiteljico zgodovine na Osnovni šoli Starše, ki je predlagala, da bi s potjo seznanil učence 9. razreda, in s turističnim društvom Starše, ki bi ponudilo ogled obiskovalcem kraja.

Imena žrtev, ki so izpisana na spomenikih ali pa tudi ne, naj nam bodo vedno v spomin in opomin, da se kaj takega ne sme nikoli več zgoditi.

Slika 47: Prikaz celotne spominske poti (vir: <https://maps.google.si/maps?hl=sl&tab=wl> , 16.1.2013)

Slika 48: Prikaz točnih mest, točk (1. in 2.) spominske poti (vir: <https://maps.google.si/maps?hl=sl&tab=wl> , 16.1.2013)

Slika 49: Prikaz točnih mest, točk (3. in 4.) spominske poti (vir: <https://maps.google.si/maps?hl=sl&tab=wl> , 16.1.2013)

13 DRUŽBENA ODGOVORNOST

Družbena odgovornost je po definiciji Evropske unije iz leta 2011 »Odgovornost za vpliv na družbo, ljudi, njihove organizacije in naravo«. (Vir:http://www.zpmmb.si/attachments/sl/316/Navodila_za_pripravo_RN_IP_nova.pdf, 6.2.2013)

Raziskovalna naloga, ki sem jo napisal, zadostuje vsem pravilom družbene odgovornosti:

- Odgovornost za vpliv na ljudi - Raziskovalna naloga bo vplivala na ljudi, ki se bodo udeležili spominske poti in na vse bralce naloge, ki jih zanima čas druge svetovne vojne. Poudaril bi, da sem v nalogi obravnaval Slovence kot okupirani narod.
- Transparentnost oziroma preglednost podatkov - Naloga je napisana pregledno in berljivo. Ima kazalo in opombe, ki usmerjajo bralca na poglavja s podobno tematiko.
- Etično obnašanje - Sloni na načelih »poštenosti, pravičnosti in celovitosti« (Vir:http://www.zpmmb.si/attachments/sl/316/Navodila_za_pripravo_RN_IP_nova.pdf, 6.2.2013), ki jim je naloga popolnoma zadostila, saj sem jo pisal skrbno in preišljeno.
- Spoštovanje interesov deležnikov/interesnih skupin – V raziskovalni nalogi sem spoštoval interese vseh ljudi in nisem imel namena kogar koli prizadeti. Zavedam se, da je tema moje naloge še po dobrih sedemdesetih letih za nekatere zelo občutljiva.
- Spoštovanje vladavine prava - Naloga spoštuje vladavino prava, saj je bila napisana po natančno določenih pravilih.
- Spoštovanje mednarodnih norm obnašanja - Naloga spoštuje mednarodne norme vedenja, ob tem pa upošteva načelo spoštovanja pravne države.
- Spoštovanje človekovih pravic - Raziskovalna naloga spoštuje človekove pravice, saj se v njej zavzemam, da se vojna, ki krši te pravice, ne sme nikoli več ponoviti.

14 ANKETNI VPRAŠALNIK ZA OSNOVNOŠOLCE

Ker me je zanimalo, ali učenci osnovne šole poznajo čas druge svetovne vojne in dogodke v svoji občini ter spominska obeležja, povezana z njo, sem zanje pripravil anketni vprašalnik (Priloga 1). V anketi je sodelovalo 57 učencev. V 7. razredu je na anketna vprašanja odgovarjalo 20 (35 %) učencev, v 8. razredu 21 (37 %) in v 9. razredu 16 (28 %). (Tabela in grafikon 3)

število	7. razred		8. razred		9. razred		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
anketiranih učencev	20	35	21	37	16	28	57	100

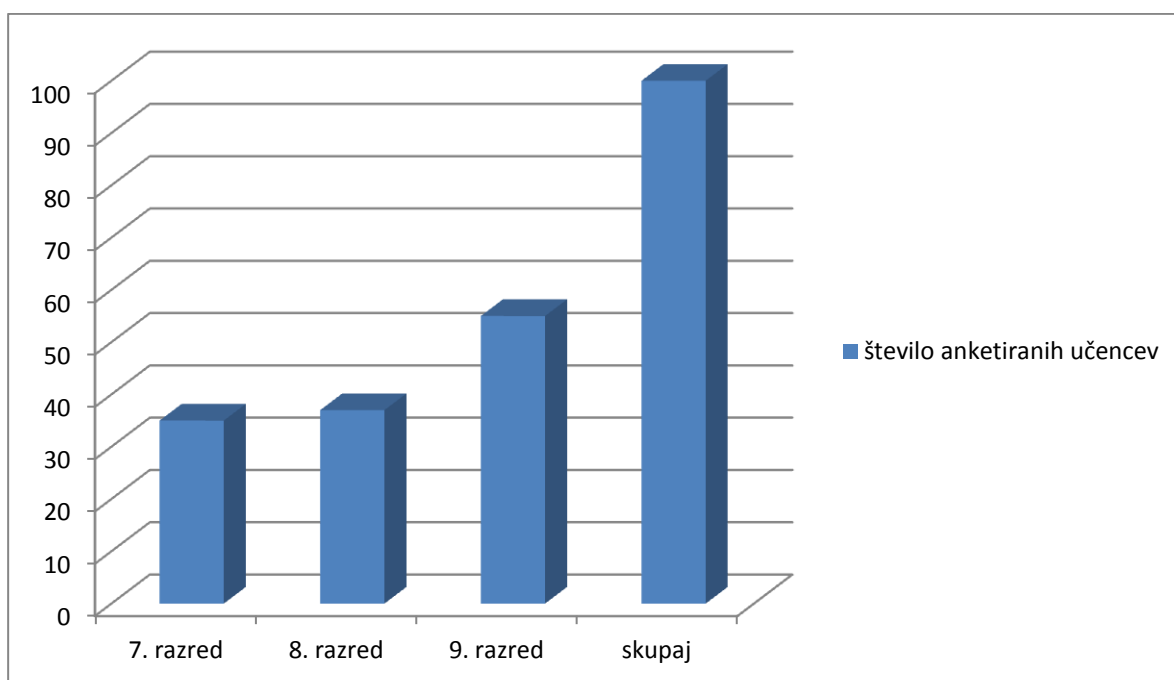

Tabela in grafikon 3: Število anketiranih učencev

Na prvo vprašanje »Leta 1941 so si okupatorji razdelili slovensko ozemlje. Kateri okupator je zasedel območje občine Starše?« so vsi učenci 7. razreda pravilno odgovorili »nemški okupator«. V 8. razredu je ta odgovor izbralo 19 (90 %) učencev in v 9. razredu 14 (88 %). Skupaj je ta odgovor izbralo 53 (93 %) učencev. Odgovor »madžarski okupator« sta izbrala 2 (10 %) učenca 8. in 2 (12 %) učenca 9. razreda, skupaj 4 (7 %) učenci. Odgovora »italijanski

okupator« ni izbral nihče. Večina učencev (53 ali 93 %) ve, da je območje občine Starše zasedel »nemški okupator«. (Tabela in grafikon 4)

odgovor	7. razred		8. razred		9. razred		skupaj	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
italijanski okupator	-	-	-	-	-	-	-	-
nemški okupator	20	100	19	90	14	88	53	93
madžarski okupator	-	-	2	10	2	12	4	7

10

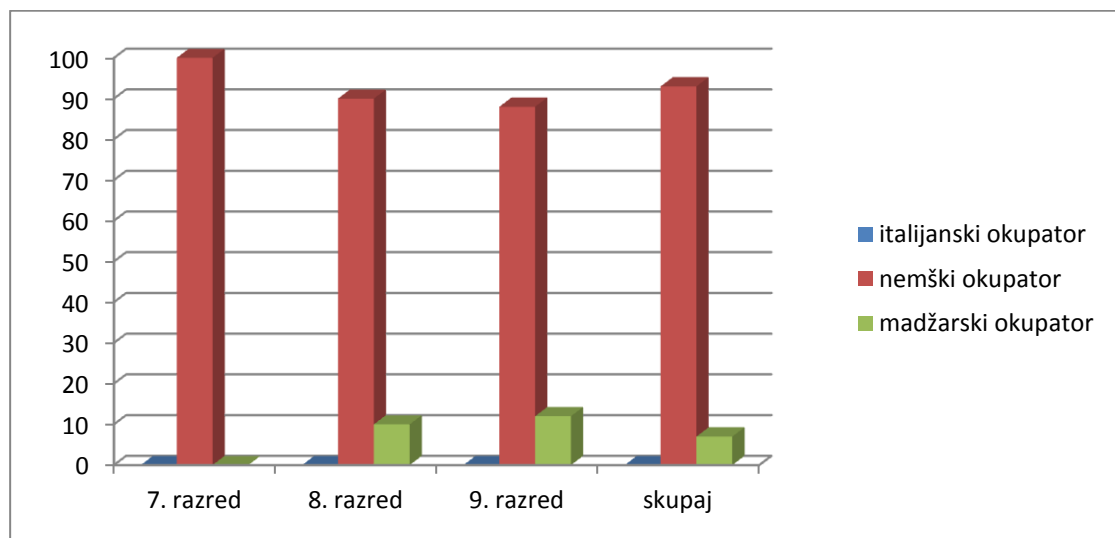

Tabela in grafikon 4: »Leta 1941 so si okupatorji razdelili slovensko ozemlje. Kateri okupator je zasedel območje občine Starš?«

Pri drugem vprašanju »Kakšne ukrepe je začeli izvajati okupator po zasedbi ozemlja?« je v 7. razredu odgovor »Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih« izbralo 18 (90 %) učencev, v 8. 16 (76 %) in v 9. 11 (69 %) učencev. Odgovor »Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko« je izbralo 16 (80 %) učencev 7. razreda, 16 (76 %) učencev 8. in 11 (69 %) učencev 9. razreda. Učenci so najpogosteje izbrali odgovora »Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih« (45 ali 79 %) in »Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko« (43 ali 75 %). Skoraj polovica vseh učencev (26 ali 46 %) je izbrala odgovor »Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena«. Odgovora »Izganjal je zavedne Slovence z njihovih domov« (13 ali 23 % učencev) in »Izvajal je psihološko nasilje nad slovenskim prebivalstvom« (10 ali 18 % učencev) nista bila tako pogosta, čeprav je okupator izvajal vse navedene ukrepe. (Tabela in grafikon 5)

odgovor	razred	7. razred		8. razred		9. razred		skupaj	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
Izganjal je zavedne Slovence z njihovih domov.		3	15	5	24	5	31	13	23
Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.		18	90	16	76	11	69	45	79
Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.		11	55	8	38	7	44	26	46
Izvajal je psihološko nasilje nad slovenskim prebivalstvom.		4	20	2	10	4	25	10	18
Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.		16	80	16	76	11	69	43	75

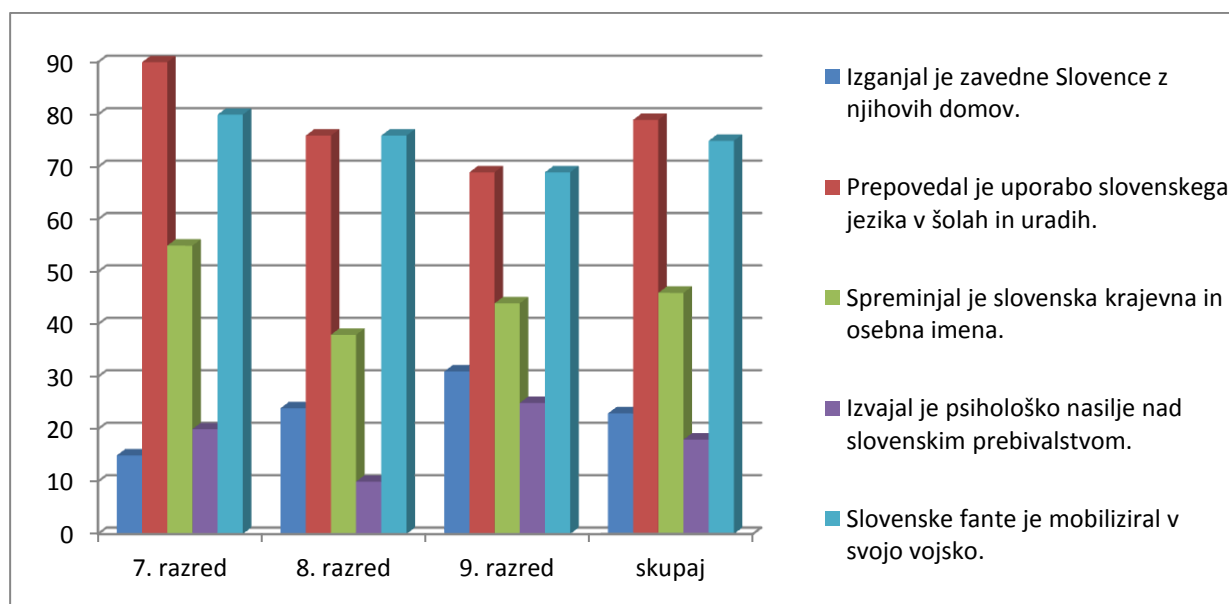

Tabela in grafikon 5: »Kakšne ukrepe je začeli izvajati okupator po zasedbi ozemlja?«

Na vprašanje »Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski?« so učenci 7. razreda najpogosteje odgovorili »Z letaki so pozivali k odporu« (10 ali 50 %) in »Napadli so orožniško postajo v Staršah« (10 ali 50 %), učenci 8. razreda »Spopadali so se z okupatorjem« (12 ali 57 %) in učenci 9. razreda »Z letaki so pozivali k odporu« (11 ali 69 %). Skupaj je največ učencev izbralo odgovor »Z letaki so pozivali k odporu« (33 ali 58 %). Sledila sta odgovora »Napadli so orožniško postajo v Staršah« (25 ali 44 %) in

»Spopadali so se z okupatorjem« (22 ali 39 %), čeprav so uporniki izvajali vse naštetje akcije. (Tabela in grafikon 6)

odgovor	razred	7. razred		8. razred		9. razred		skupaj	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
Z letaki so pozivali k odporu.		10	50	10	48	11	69	33	58
Spopadali so se z okupatorjem.		5	25	12	57	5	31	22	39
Napadli so orožniško postajo v Staršah.		10	50	10	48	5	31	25	44

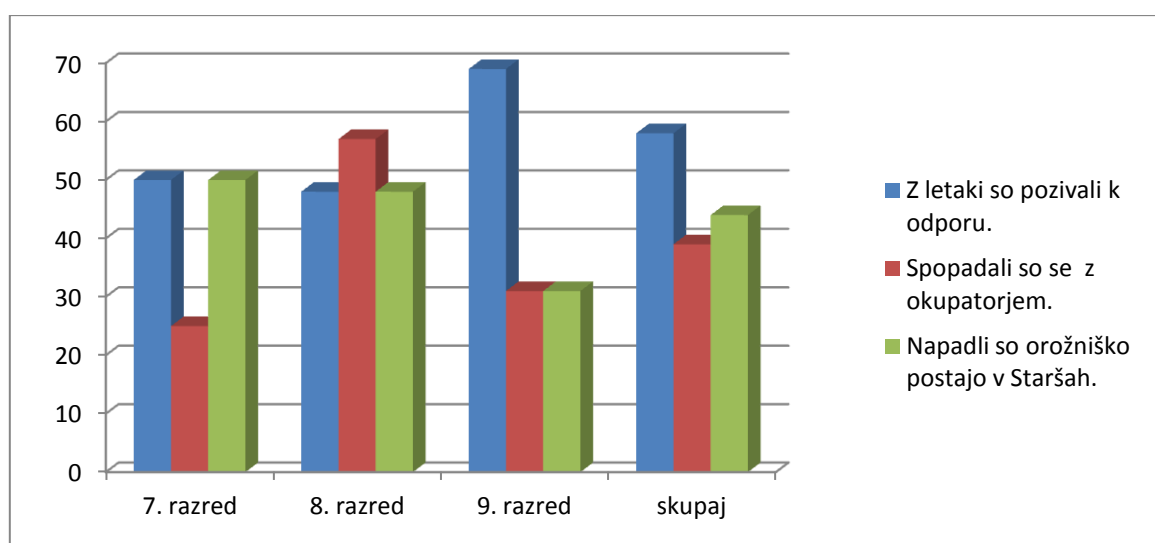

Tabela in grafikon 6: »Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski?«

Na zadnje vprašanje »V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu?« je 17 (85 %) učencev 7. razreda, 14 (67 %) učencev 8. in 6 (38 %) 9. razreda odgovorilo »v spomin na žrtve druge svetovne vojne«, kar pomeni, da so izbrali napačen odgovor. Pravilen odgovor »v spomin na streljanje talcev« je izbrala večina učencev 9. razreda (10 ali 62 %). Čeprav vsako leto ob dnevu spomina na mrtve obišejo ta spomenik, je večina učencev (37 ali 65 %) prepričana, da so ga postavili »v spomin na žrtve druge svetovne vojne«, ki pa imajo spominsko obeležje ob šoli. (Tabela in grafikon 7)

odgovor	razred	7. razred		8. razred		9. razred		skupaj	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
v spomin na kmečki upor		-	-	-	-	-	-	-	-
v spomin na streljanje talcev		3	15	7	33	10	62	20	35
v spomin na žrtve druge svetovne vojne		17	85	14	67	6	38	37	65

11

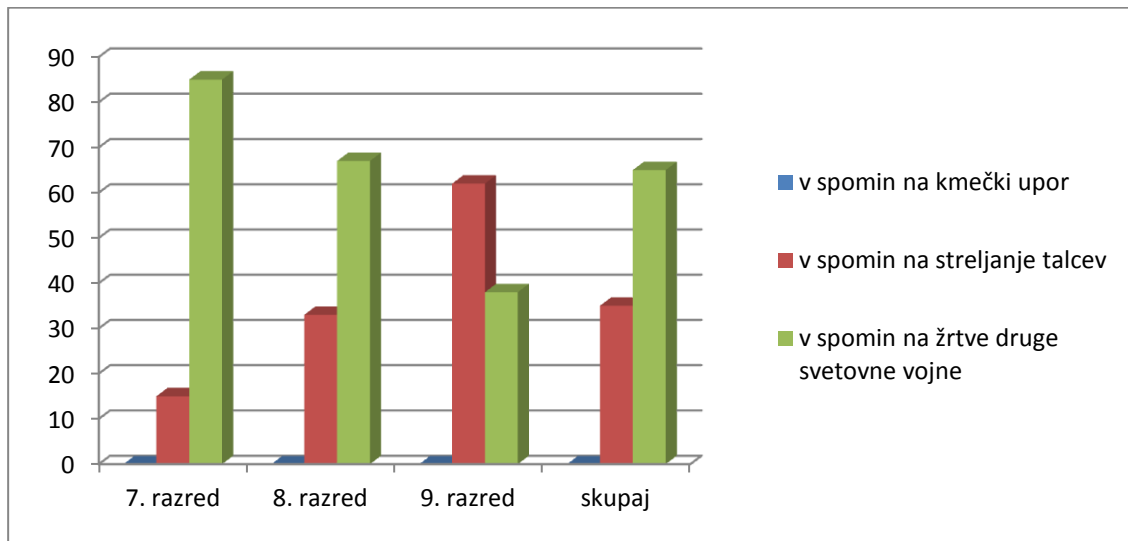

Tabela in grafikon 7: »V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu?«

Z analizo anketnega vprašalnika, ki ga je izpolnjevalo 57 učencev 7., 8. in 9. razreda lahko delno potrdim, da učenci vedo, da je območje občine Starše zasedel nemški okupator, saj je pravilno odgovorilo 53 (93 %) učencev. 4 (7 %) učenci so odgovorili, da je to bil »madžarski okupator«. Učenci tudi le delno poznajo ukrepe, ki jih je začel izvajati okupator po zasedbi, saj je več kot polovica učencev izbrala le odgovora »Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih« (45 ali 79 %) in »Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko« (43 ali 75 %). Skoraj polovica (26 ali 46 %) je izbrala še odgovor »Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena«. Učenci tudi le delno poznajo akcije, ki so jih izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski, saj je več kot polovica učencev izbrala le odgovor »Z letaki so pozivali k odporu« (33 ali 58 %). Odgovori na zadnje vprašanje so me presenetili, saj je večina učencev (37 ali 65 %) prepričana, da so ga postavili »v spomin na žrtve druge svetovne vojne«, ne pa »v spomin na streljanje talcev«.

15 ANKETNI VPRAŠALNIK ZA SREDNJEŠOLCE

Ker me je zanimalo, ali dijaki srednje šole poznajo čas druge svetovne vojne in dogodke, ki so povezana z njo, sem zanje pripravil anketni vprašalnik (Priloga 2). Anketo v srednji šoli sem opravil, ker me je zanimalo, ali se bodo podatki bistveno razlikovali od raziskave, ki sem jo opravil pred dvema letoma. Vprašalnik sem prilagodil dijakom, saj prihajajo iz različnih krajev. V anketi je sodelovalo 78 (100 %) dijakov 2. letnika. (Tabela in grafikon 8)

število	letnik		skupaj	
	št.	%	št.	%
anketiranih dijakov	78	100	78	100

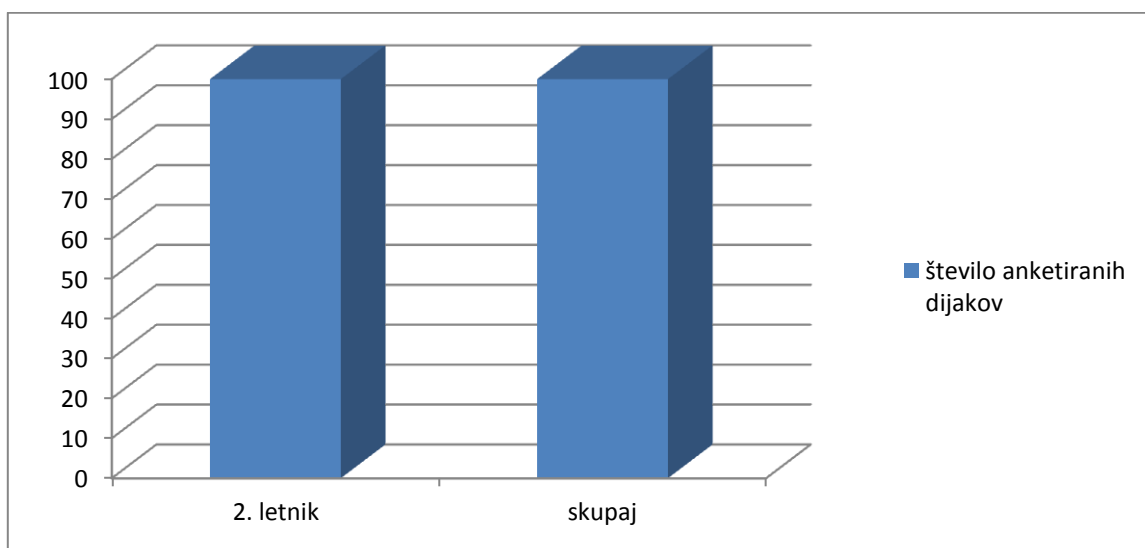

Tabela in grafikon 8: Število anketiranih dijakov

Na prvo vprašanje »Katerega leta je okupator zasedel slovensko ozemlje?« je 53 (68 %) dijakov obkrožilo odgovor »leta 1941«. Pravilno je odgovorila več kot polovica dijakov. Glede na to, da so se dijaki o drugi svetovni vojni učili v 9. razredu osnovne šole, sem pričakoval več pravih odgovorov. Drugi odgovor »leta 1939« je izbralo 25 (32 %) dijakov. (Tabela in grafikon 9)

odgovor	letnik	2. letnik		skupaj	
		št.	%	št.	%
leta 1939		25	32	25	32
leta 1941		53	68	53	68

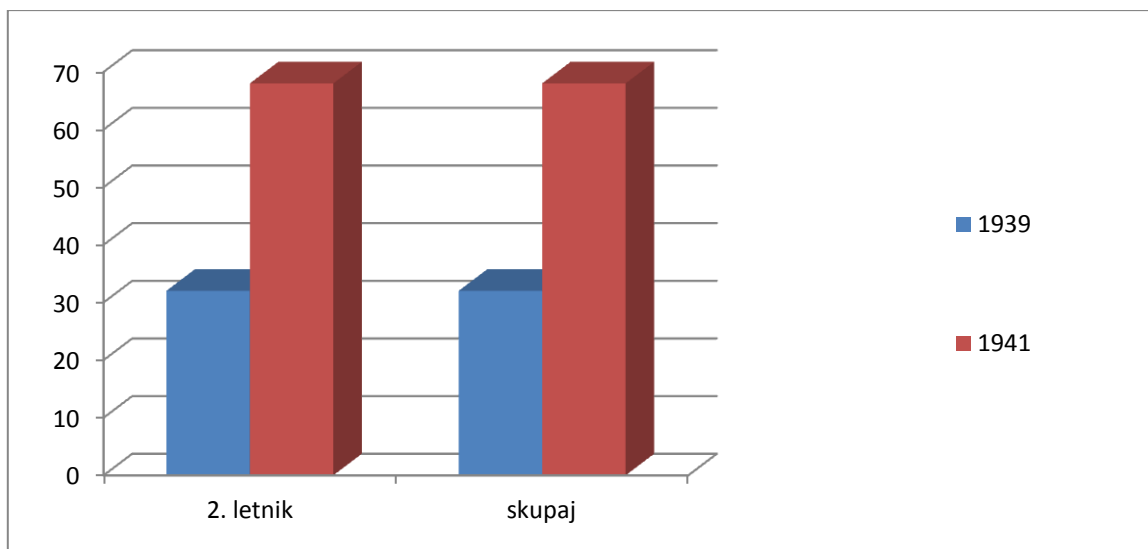

Tabela in grafikon 9: »Katerega leta je okupator zasedel slovensko ozemlje?«

Pri drugem vprašanju »Kateri okupator je zasedel območje občine Starše?« je 63 (81 %) dijakov odgovorilo z »nemški okupator«. Rezultat je dober, saj večina dijakov ne prihaja iz občine Starše, zato so morali, preden so odgovorili, najprej razmisliti, kje se nahaja občina. (Tabela in grafikon 10)

Če primerjam rezultat z osnovnošolsko anketo, ugotovim, da je več učencev izbralo pravilni odgovor, kar bi pripisal vsakoletni komemoraciji, ki jo pripravi osnovna šola na dan spomina na mrtve.

odgovor	letnik	2. letnik		skupaj	
		št.	%	št.	%
italijanski okupator		-	-	-	-
nemški okupator		63	81	63	81
madžarski okupator		15	19	15	19

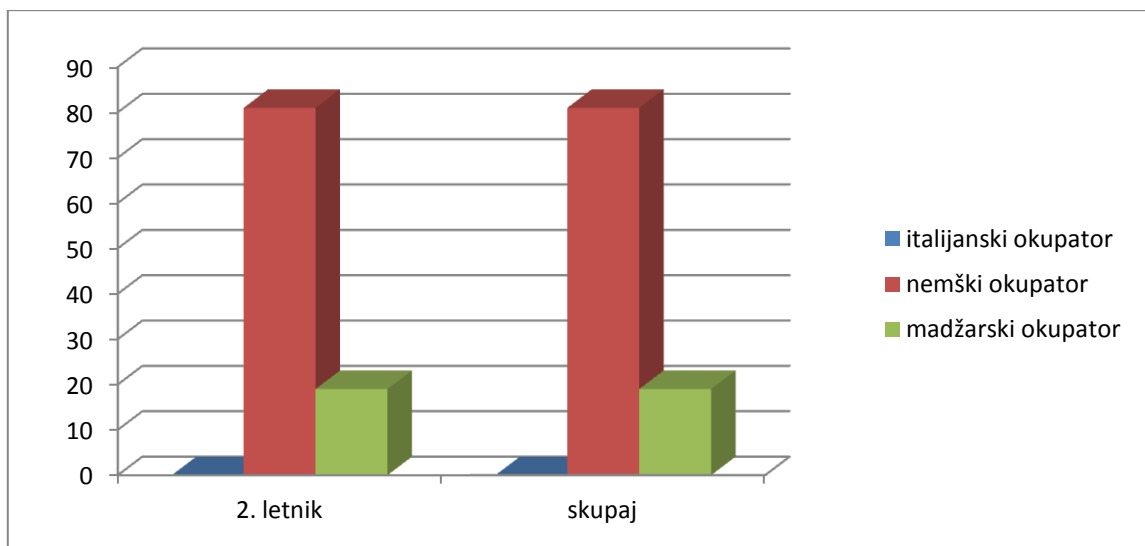

Tabela in grafikon 10: »Kateri okupator je zasedel območje občine Starše?«

Na vprašanje »Kakšne ukrepe je začel izvajati okupator po zasedbi ozemlja?« je največ 67 (86 %) dijakov obkrožilo odgovor »Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.«, 48 (62 %) dijakov je odgovorilo »Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.« in 46 (59 %) »Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.«. Zadnja dva odgovora »Izvajal je psihološko nasilje nad slovenskim prebivalstvom.« in »Izganjal je zavedne Slovence z njihovih domov.« je obkrožilo 38 (49 %) in 24 (31 %) dijakov. Povedali so, da teh ukrepov niso poznali. Odgovori kažejo, da dijaki vedo, kakšne ukrepe je izvajal okupator na našem ozemlju, saj je bilo obkroženih več kot 3/5 možnih odgovorov, kar smatram za dober rezultat. (Tabela in grafikon 11)

Rezultati osnovnošolske ankete kažejo, da tudi osnovnošolci zelo dobro poznajo te ukrepe, saj so obkrožili popolnoma enake odgovor v enakem vrstnem redu.

odgovor	razred	2. letnik		skupaj	
		št.	%	št.	%
Izganjal je zavedne Slovence z njihovih domov.		24	31	24	31
Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.		67	86	67	86
Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.		46	59	46	59
Izvajal je psihološko nasilje nad slovenskim prebivalstvom.		38	49	38	49
Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.		48	62	48	62

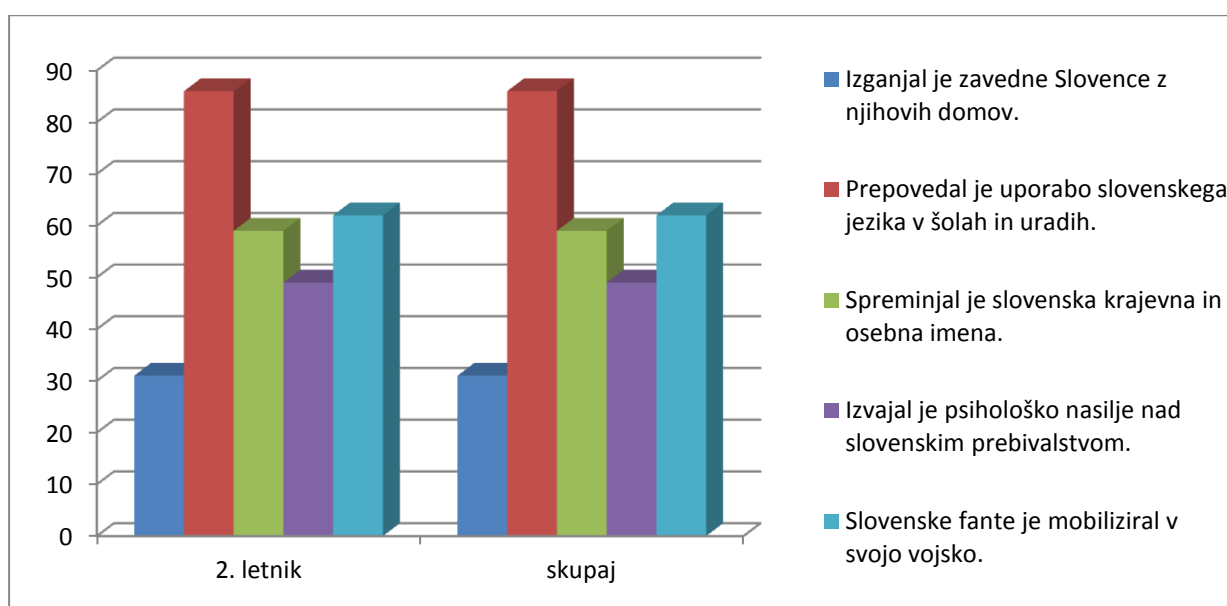

Tabela in grafikon 11: »Kakšne ukrepe je začel izvajati okupator po zasedbi ozemlja?«

Na zadnje vprašanje »Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski?« dijaki niso znali pravilno odgovoriti, saj je prvi odgovor »Z letaki so pozivali k odporu.« obkrožilo le 19 (24 %) dijakov. Odgovora »Spopadali so se z okupatorjem.« in »Napadli so orožniško postajo v Staršah.« je obkrožilo 31 (40 %) in 33 (42 %) dijakov. Čeprav se je vprašanje navezovalo na dogodke v Staršah, bi lahko sklepali, da so uporniki takšne akcije izvajali povsod, tudi v Staršah. (Tabela in grafikon 12)

Ko sem primerjal rezultate obeh anket, sem ugotovil, da učenci bolje poznajo akcije upornikov proti okupatorski vojski.

odgovor	letnik	2. letnik		skupaj	
		št.	%	št.	%
Z letaki so pozivali k odporu.		19	24	19	24
Spopadali so se z okupatorjem.		31	40	31	40
Napadli so orožniško postajo v Staršah.		33	42	33	42

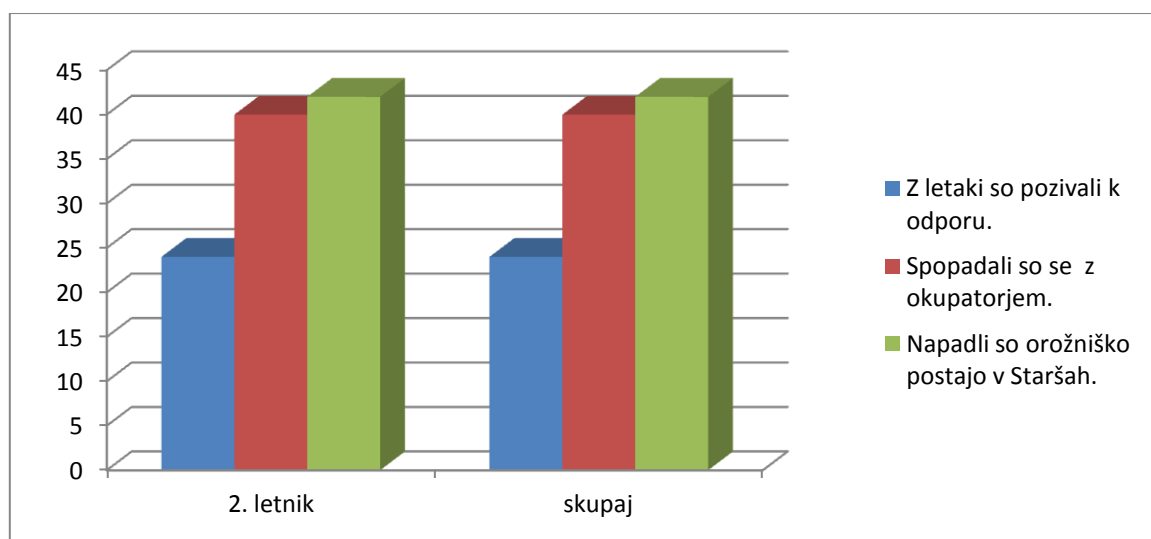

Tabela in grafikon 12: »Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski?«

Z analizo anketnega vprašalnika, ki ga je izpolnjevalo 78 dijakov srednje šole, lahko potrdim hipotezo, da »dijaki vedo, katerega leto je okupator zasedel slovensko ozemlje«, saj je pravilno odgovorilo 63 (81 %) dijakov.

Z drugim vprašanjem sem ovrigel hipotezo, da »velika večina dijakov ve, kateri okupator je zasedel območje občine Starše«, saj je nepravilno odgovorilo 15 (19 %) dijakov in so v primerjavi z osnovnošolci dosegli slabši rezultat.

Hipotezo, da »dijaki poznajo ukrepe, ki jih je okupator začel izvajati po zasedbi ozemlja«, lahko potrdim, saj je 67 (86 %) dijakov odgovorilo »Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.«, 48 (62 %) »Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.« in 46 (59 %) »Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.«. S primerjavo rezultatov osnovnošolske in srednješolske ankete sem ugotovil, da oboji dobro poznajo okupatorjeve ukrepe.

Ovreči sem moral hipotezo, da »dijaki poznajo akcije, ki so jih uporniki v Staršah izvajali proti okupatorski vojski«, saj nobenega od danih odgovorov niso izbrali večinsko. Največ dijakov (33 ali 42 %) je odgovorilo, da so uporniki »napadli orožniško postajo v Staršah«. Osnovnošolci akcije upornikov poznajo veliko bolje kot srednješolci.

16 ZAKLJUČEK

Za raziskovalno nalogo z naslovom Starše v času druge svetovne vojne sem se odločil, ker me to zgodovinsko obdobje, ki mu posvetim veliko prostega časa, zanima. Glavni cilj in namen naloge je bil to obdobje za našo občino v celoti obdelati in čas druge svetovne vojne približati ljudem, zlasti mladim, da bi se zavedli, da se takšne grozote ne smejo več ponoviti.

Da bi o tej temi izvedel čim več, sem se odpravil v knjižnico, kjer sem pregledal stara občinska glasila, Zbornik občine Starše, šolsko kroniko in drugo gradivo. Po prebrani literaturi sem za večino krajev v občini Starše zapisal, kaj se je med vojno dogajalo v kraju in koliko je bilo žrtev vojne ter priložil slike spomenika žrtvam druge svetovne vojne, ki danes priča o teh dogodkih. Obiskal sem občane, saj so me zanimali njihovi spomini na ta čas in ali poznajo spominska obeležja druge svetovne vojne v občini. Ugotovil sem, da 67 (67 %) ljudi ve, zakaj je postavljen spomenik ob prepoljskem gozdu, le 22 (22 %) pa jih pozna oba spomenika. Ugotovil sem, da jih ne poznajo dovolj, zato sem spomenike povezal v spominsko pot, ki sem jo poimenoval "Spomin na eno žrtev, spomin na milijone žrtve". Predsednica OO ZB za vrednote NOB v Staršah me je povezala z gospodom Antonom Kirbišem, ki mi je pripovedoval o izgonu njegove družine v Srbijo in z gospodom Francem Golobom, ki mi je veliko povedal o življenju v Zlatoličju med vojno. Odšel sem h gospodu župniku, kjer sem pregledal mrliško knjigo in izpisal žrtve vojne. Nalogi sem dodal še kopijo razglasa o streljanju talcev v Staršah in poziv mobilizirancem v nemško vojsko iz Zlatoličja, ki ju hrani Muzej narodne osvoboditve Maribor in dovoljuje objavo. Nekatera poglavja svoje raziskovalne naloge iz leta 2011 sem razširil in dopolnil z novimi spoznanji, da bi bolje orisal dogodke v času druge svetovne vojne v naši občini.

Ker me je zanimalo, ali dijaki srednje šole poznajo čas druge svetovne vojne in dogodke, ki so povezani z njo, sem zanje pripravil anketni vprašalnik. Anketo sem opravil, ker me je zanimalo, ali se bodo podatki bistveno razlikovali od podatkov ankete izpred dve let, ko sem anketiral osnovnošolce. Vendar sem moral vprašalnik prilagoditi dijakom, saj prihajajo iz različnih krajev. Z analizo anketnega vprašalnika, ki ga je izpolnjevalo 78 dijakov srednje šole, lahko potrdim hipotezo, da »dijaki vedo, katerega leta je okupator zasedel slovensko ozemlje«, saj je pravilno odgovorilo 63

(81 %) dijakov. Z drugim vprašanjem sem ovrigel hipotezo, da »velika večina dijakov ve, kateri okupator je zasedel območje občine Starše«, saj je nepravilno odgovorilo 15 (19 %) dijakov in so v primerjavi z osnovnošolci dosegli slabši rezultat. Hipotezo, da »dijaki poznajo ukrepe, ki jih je okupator začel izvajati po zasedbi ozemlja«, lahko potrdim, saj je 67 (86 %) dijakov odgovorilo »Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.«, 48 (62 %) »Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.« in 46 (59 %) »Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.«. S primerjavo rezultatov osnovnošolske in srednješolske ankete sem ugotovil, da oboji dobro poznajo okupatorjeve ukrepe.

Ugotovil sem, da dijaki moje šole premalo poznajo čas druge svetovne vojne. Zato jim bom svojo raziskovalno nalogo predstavil ter jih seznanil z najpomembnejšimi dogodki in spominskimi obeležji v občini Starše.

Žrtve vojne naj nam bodo vedno v opomin, da se vojna morija ne sme nikoli več zgoditi.

VIRI IN LITERATURA

- 1 Muzej narodne osvoboditve Maribor, Starše in okoliške vasi med NOB (sestavil učitelj Škrubelj), mapa 721, 16/68
- 2 Dolenc, Ervin in Gabrič, Aleš. Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, 2009. str. 166. ISBN 978-86-341-2441-5
- 3 Kacjan, Franc: Moji spomini ob napadu Nemčije na Jugoslavijo. V: Glasilo občine Starše, št. 37, 2005, str. 41 - 42.
- 4 Kirbiš, Anton: V spomin na tragični dogodek. V: Glasilo občine Starše, št. 9, 1998, str. 18 - 19.
- 5 Kirbiš, Anton: 7. junij – dan izgnancev Slovenije. V: Glasilo občine Starše, št. 11, 1998, str. 26 - 28.
- 6 Klep, Ivan: »Kdo pa so ti mladi fantje«. V: Glasilo občine Starše, št. 19, 2000, str. 12 - 15.
- 7 Klep, Ivan: Ko nisi smel reči, da si Slovenec. V: Glasilo občine Starše, št. 20, 2000, str. 17.
- 8 Klep, Ivan: Rusko ujetništvo – sremska fronta – srečna vrnitev domov. V: Glasilo občine Starše, št. 21, 2000, str. 14 - 15.
- 9 Mavrič – Žižek, Irena: Občina Kidričevo v času okupacije in narodnoosvobodilnega boja 1941 -1945. V: Zbornik Občine Kidričevo, str. 200 - 223, 2010.
- 10 Nešović, Branimir: 20. stoletje: zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS, 1993.
- 11 Selinšek, Mirko: Kruto poteptana mlada rast v času nemške okupacije. V: Glasilo občine Starše, št. 32, 2003, str. 16 - 18.
- 12 Šolar, Nežika: Moji spomini na NOB. V: Glasilo občine Starše, št. 28, 2002, str. 13 - 15.

- 13 Šolar, Nežika: Moji spomini na NOB. V: Glasilo občine Starše, št. 29, 2002, str. 18 - 19.
- 14 Toš, Marjan: Občina Starše v 20. stoletju. V: Starše skozi čas, str. 159 – 169, 2010.

18 PRILOGE

Priloga 1: Anketni vprašalnik za osnovno šolo

ANKETA

Pozdravljen! Pripravljam raziskovalno nalogo o drugi svetovni vojni v Staršah, zato te prosim, da odgovoriš na naslednja vprašanja.

Razred: 7. 8. 9. (obkroži)

1. Leta 1941 so si okupatorji razdelili slovensko ozemlje. Kateri okupator je zasedel območje občine Starše? (Obkrožiš lahko le en odgovor.)
 - a) italijanski okupator
 - b) nemški okupator
 - c) madžarski okupator

2. Kakšne ukrepe je začel izvajati okupator po zasedbi ozemlja? (Lahko obkrožiš več odgovorov.)
 - a) Izganjal je zavedne Slovence z njihovih domov.
 - b) Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.
 - c) Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.
 - d) Izvajal je psihološko nasilje nad slovenskim prebivalstvom.
 - e) Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.

3. Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski? (Lahko obkrožiš več odgovorov.)
 - a) Z letaki so pozivali k odporu.
 - b) Spopadali so se z okupatorjem.
 - c) Napadli so orožniško postajo v Staršah.

4. V spomin na kateri dogodek so postavili spomenik ob prepoljskem gozdu? (Obkrožiš lahko le en odgovor.)
 - a) v spomin na kmečki upor
 - b) v spomin na streljanje talcev
 - c) v spomin na žrtve druge svetovne vojne

Hvala za tvoje odgovore.

Priloga 2: Anketni vprašalnik za srednjo šolo

ANKETA

Pozdravljen/a. Sem dijak naše šole. Pripravljam raziskovalno nalogo o drugi svetovni vojni v Staršah, zato te prosim, da odgovoriš na naslednja vprašanja.

5. Katerega leta je okupator zasedel slovensko ozemlje? (Obkrožiš lahko le en odgovor.)
 - a) leta 1939
 - b) leta 1941

6. Leta 1941 so si okupatorji razdelili slovensko ozemlje. Kateri okupator je zasedel območje občine Starše? (Obkrožiš lahko le en odgovor.)
 - c) italijanski okupator
 - d) nemški okupator
 - e) madžarski okupator

7. Kakšne ukrepe je začel izvajati okupator po zasedbi ozemlja? (Lahko obkrožiš več odgovorov.)
 - a) Izganjal je zavedne Slovence z njihovih domov.
 - b) Prepovedal je uporabo slovenskega jezika v šolah in uradih.
 - c) Spreminjal je slovenska krajevna in osebna imena.
 - d) Izvajal je psihološko nasilje nad slovenskim prebivalstvom.
 - e) Slovenske fante je mobiliziral v svojo vojsko.

8. Kakšne akcije so izvajali uporniki v Staršah proti okupatorski vojski? (Lahko obkrožiš več odgovorov.)
 - a) Z letaki so pozivali k odporu.
 - b) Spopadali so se z okupatorjem.
 - c) Napadli so orožniško postajo v Staršah.

Hvala za tvoje odgovore.

Priloga 3: Zloženska